Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 05.11.2026.
Nr. 39/6-3

Atzinums par VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principu atbilstību demokrātiskas un vienlīdzīgas politiskās konkurences principiem

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds (turpmāk arī – ombuds) 2026. gada 6. oktobrī saņēma no Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes (turpmāk – Padome) pārsūtītu [..] (turpmāk – Iesniedzējs) 2026. gada 29. septembra iesniegumu "*Iesniegums par Latvijas Sabiedriskā medija priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principu atbilstību demokrātiskas un vienlīdzīgas politiskās konkurences principiem*" (turpmāk – Iesniegums), kurā lūgts izvērtēt VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" (turpmāk – LSM) priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtībā pirms 15. Saeimas vēlēšanām noteiktos raidījumu dalībnieku atlases principus un kritērijus.

Iepazīstoties ar Iesniegumu, ombuds pieņēma lēmumu veidot atzinumu par LSM priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriju atbilstību VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" Redakcionālajās vadlīnijās noteiktajām prasībām.

Par ombuda lēmumu veidot atzinumu Iesniedzējs tika informēts ar 2026. gada 9. oktobra elektroniskā pasta vēstuli.

Izvērtējot iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

konstatē:

[1] Par Iesniedzēja izvirzītajiem iebildumiem

Izvērtējot Iesniegumu un ņemot vērā to, ka ombuda atzinumi ir publiski, jo anonimizētā veidā (neatklājot Iesniedzēja identitāti) ir pieejami visai sabiedrībai, lai tādējādi veicinātu sabiedrības medijpratību, kā izpratni par to – ko, kā un kāpēc sabiedriskais medijs dara, ombuds šajā atzinuma

daļā ir sistematizējis Iesniegumā izteiktos iebildumus pret LSM priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principiem, lai tādējādi plašākai auditorijai sniegtu priekšstatu par Iesniedzēja pausto iebildumu priekšmetu, izvērtējumam izdalītajiem jautājumiem un izteiktajiem apsvērumiem, kā arī to pamatojumam lietotajiem argumentiem.

Ombuds konstatē, ka Iesniedzējs vērš uzmanību uz LSM priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kārtību, kas noteikta LSM dokumentā "Priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtība pirms 15. Saeimas vēlēšanām"[1] [turpmāk – LSM Kārtība]. LSM Kārtībā noteiktie kritēriji dalībnieku atlasei LSM priekšvēlēšanu raidījumiem ir uzskatāmi par Iesniedzēja Iesniegumā izteikto iebildumu priekšmetu.

Savukārt Iesniegumā uzdotais centrālais izvērtējamais jautājums attiecas uz *papildu* [papildu Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 10. panta trešajā daļā noteiktajai vēlēšanu sarakstu dalībai priekšvēlēšanu raidījumos – E.A.] *politisko spēku diferenciācijai izmantoto kritēriju* ***objektivitāti***, ***pamatotību***, ***konsekvenci***, ***samērīgumu*** *un* ***savlaicīgu publiskošanu*** *citos LSM veidotajos priekšvēlēšanu raidījumos.* [visi izcēlumi citētajos Iesnieguma tekstos šeit un turpmāk mani – E.A.]

Iesniedzējs neapstrīd, ka *LSM, nodrošinot visu vēlēšanām pieteikto kandidātu sarakstu pārstāvjiem vismaz vienu dalības iespēju priekšvēlēšanu raidījumos sabiedriskā pasūtījuma ietvaros, ir izpildījis Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 10. panta trešajā daļā noteikto minimālo dalības garantiju,* **bet apšauba citu LSM redakcionāli veidoto priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principu pamatotību**.

Ņemot vērā, ka LSM Kārtībā noteikto priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriju pamatotība 15. Saeimas priekšvēlēšanu perioda laikā ir tikusi kritizēta vēl vairākos ombudam adresētajos iesniegumos, šī atzinuma veidošanā ombuds izmantos 2026. gada 27. augusta atzinumā Nr. 28/6-3 "Par priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasi VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" programmās un pakalpojumos"[2] un 2026. gada 17. septembra atzinumā Nr. 32/6-3 "Par VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijiem"[3] sniegtos secinājumus.

Turpmāk apkopoti Iesniegumā minētie argumenti, kas attiecas uz iepriekš norādīto izvērtējamo

[1] Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: https://latvijasradio.lsm.lv/public/assets/userfiles/Priek%C5%A1v%C4%93l%C4%93%C5%A1anu%20raid%C4%ABjumu%20norises%20k%C4%81rt%C4%ABba_2026.pdf.

[2] Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: https://www.seplp.lv/lv/2026-gada-27-augusta-atzinums-nr-286-3.

[3] Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: https://www.seplp.lv/lv/2026-gada-17-septembra-atzinums-nr-326-3.

jautājumu.

1. **Konstitucionālie argumenti**

Izvērtējamā jautājuma pamatojumam Iesniedzējs atsaucas uz Latvijas Republikas Satversmi, norādot, ka:

- *no Satversmes 1. pantā ietvertā demokrātiskas valsts principa izriet prasība pēc* ***tiesiskās noteiktības*** *un* ***paredzamības***;
- *Satversmes 91. pantā nostiprinātais vienlīdzības princips liek izvērtēt, vai* ***atšķirīgai attieksmei*** *pret salīdzināmās situācijās esošiem politiskajiem spēkiem ir* ***objektīvs*** *un* ***saprātīgs*** *pamats;*
- *Satversmes 100. pantā garantētā vārda brīvība ietver arī* ***tiesības iegūt informāciju, kas priekšvēlēšanu laikā ir būtiska brīvas politiskās izvēles izdarīšanai.***

Tādējādi ir jākonstatē, ka, lai arī Iesniedzējs norāda, ka respektē LSM redakcionālo neatkarību un neapstrīd LSM tiesības *profesionāli veidot priekšvēlēšanu raidījumu formātus*, tostarp neapstrīd *iespēju izmantot sabiedriskās domas aptaujas kā vienu no žurnālistiski pamatotiem informācijas avotiem*, tomēr Iesniegumā ir apšaubīta LSM Kārtībā noteiktā regulējuma un LSM rīcības atbilstība Satversmei un citiem Latvijas tiesību aktiem.

Iesniegumā ietvertie konstitucionālie argumenti, kas balstās Latvijas Republikas Satversmē un no tās izrietošajos konstitucionālajos pamatprincipos, liek tādējādi vērtēt ne vien LSM Kārtības, bet arī tās pamatā esošā tiesiskā regulējuma – Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likuma (turpmāk – SEPLPL), Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma (turpmāk – EPLL), Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma (turpmāk – PAL) – atbilstību Satversmē nostiprinātajai parlamentāras republikas iekārtai, demokrātiskas valsts principam un vienlīdzīgas politiskās līdzdalības priekšnoteikumiem. Ja Iesniedzējs apšauba LSM kārtībā noteiktā regulējuma attiecībā uz dalībnieku atlasi priekšvēlēšanu raidījumiem atbilstību demokrātiskas valsts principam, vienlīdzības un politiskās konkurences brīvību, tad jautājums ir par šī regulējuma konstitucionalitāti jeb satversmību.

2. **Cilvēktiesību un vienlīdzīgas politiskās konkurences argumenti**

Ir jākonstatē, ka Iesniedzējs vēlas norādīt uz šķietamu pretrunu starp SEPLPL nostiprināto sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu redakcionālās neatkarības principu un deputātu kandidātu sarakstu tiesībām uz vienlīdzīgu iespēju principu politiskajā konkurencē priekšvēlēšanu periodā, norādot, ka *pastāv risks, ka sabiedriskais medijs ne tikai atspoguļo sabiedrisko domu, bet ar savu dalībnieku atlases sistēmu arī ietekmē politiskās konkurences apstākļus*.

Šāda argumentācija liek vērtēt LSM Kārtībā noteikto regulējumu un tā pamatā esošās tiesību normas pamattiesību un cilvēktiesību aizsardzības standartu kontekstā, pieļaujot, ka LSM Kārtībā ietvertā priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriju kopa varētu ierobežot personu vai politisko organizāciju (vēlēšanu sarakstu) pamattiesības, tostarp tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi un politisko līdzdalību.

Šāda izvērtējuma mērķis būtu noskaidrot, vai LSM izstrādātais regulējums ierobežo kādas pamattiesības, un, ja šāds ierobežojums ir konstatējams, vai tam ir leģitīms mērķis, un vai šie ierobežojumi ir samērīgi. Proti, būtu jāvērtē, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīma mērķa sasniegšanai, vai šo mērķi nav iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, un, visbeidzot, vai sabiedrības ieguvums no attiecīgā regulējuma atsver personām vai politiskajām organizācijām radīto pamattiesību ierobežojumu.

Konkrētajā gadījumā būtiskākie izvērtējamie cilvēktiesību un demokrātiskas valsts pamatprincipu aspekti, kas izriet no Satversmes un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (Cilvēku tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija), būtu šādi:

1) politiskās runas brīvība – ņemot vērā priekšvēlēšanu debašu īpašo nozīmi politiskās runas un viedokļu apmaiņas procesā, kā arī saistībā ar politisko spēku iespējām paust savu nostāju par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem;

2) vēlētāju tiesības saņemt informāciju – vēlētāju iespējas iegūt daudzpusīgu un pietiekamu informāciju par vēlēšanu sarakstiem, to pārstāvjiem, politiskajām nostādnēm un piedāvātajiem risinājumiem, lai veiktu informētu un pārdomātu izvēli;

3) politiskā plurālisma princips – nepieciešamība nodrošināt dažādu politisko viedokļu un uzskatu pārstāvniecību publiskajā informatīvajā telpā priekšvēlēšanu periodā, tādējādi veicinot viedokļu daudzveidību un demokrātisku diskusiju;

4) vienlīdzības princips un diskriminācijas aizliegums – nepieciešamība nodrošināt, lai priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriji būtu objektīvi, saprātīgi un konsekventi piemēroti un neradītu nepamatotas priekšrocības vai nelabvēlīgāku attieksmi pret atsevišķiem politiskajiem spēkiem;

5) tiesības uz brīvām vēlēšanām – nepieciešamība nodrošināt tādus priekšvēlēšanu informatīvās vides un politiskās konkurences apstākļus, kas ļauj vēlētājiem brīvi veidot savu viedokli un izdarīt informētu izvēli, tādējādi sekmējot vēlēšanu procesa demokrātisko leģitimitāti. Šis aspekts aptver un savstarpējā kopsakarā ļauj vērtēt arī iepriekš minētos cilvēktiesību un demokrātijas principus.

Savukārt vienlīdzīgas politiskās konkurences arguments ir juridisks arguments, kas atvasināms no vairāku konstitucionālo normu un cilvēktiesību principu kopsakarības. Proti, tas izriet no Satversmē nostiprinātā demokrātiskas valsts principa, Satversmes 1., 91., 100., 101. panta, kā arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras.

Līdz ar to ombudam būtu jāvērtē, vai LSM Kārtībā noteiktais regulējums nerada nepamatotas priekšrocības atsevišķiem politiskajiem spēkiem, vai nerada nepamatotus šķēršļus citu politisko spēku līdzdalībai priekšvēlēšanu publiskajā diskusijā un informatīvajā telpā; vai tas nesamazina vēlētāju iespējas iegūt pilnvērtīgu un daudzpusīgu informāciju par vēlēšanu sarakstiem un to piedāvājumu; kā arī vai tajā ietvertie dalībnieku atlases kritēriji ir objektīvi, samērīgi, konsekventi piemēroti un pietiekami caurskatāmi. Šāda izvērtējuma galarezultātā būtu noskaidrojams, vai LSM noteiktais regulējums nepamatoti neietekmē vienlīdzīgus politiskās konkurences priekšnoteikumus un vēlēšanu procesa demokrātisko leģitimitāti.

Iesniedzēja vērtējumā LSM Kārtībā noteiktais regulējums noteic, ka priekšvēlēšanu raidījumos lielāka uzmanība tiek pievērsta deputātu kandidātu sarakstiem ar lielāku sabiedrības atbalstu. Tādējādi šāds regulējums Iesniedzēja vērtējumā *var radīt* ***pašpastiprinošu mehānismu****: iepriekšējās vēlēšanās iegūts labāks rezultāts var dot priekšrocības valsts finansējuma un politiskās atpazīstamības ziņā; lielāka atpazīstamība var veicināt augstāku reitingu, savukārt augstāks reitings — lielāku sabiedriskā medija uzmanību nākamajā vēlēšanu kampaņā*.

Iesniedzējs norāda, ka *pretēja situācija var veidoties jaunam vai ārpusparlamenta politiskajam spēkam — mazāka sākotnējā atpazīstamība var nozīmēt mazāku dalību sabiedriskā medija nozīmīgākajos formātos, kas savukārt var apgrūtināt iespēju šo atpazīstamību palielināt*.

Iesniedzējs vērš uzmanību uz risku, ka *sabiedriskais medijs ne tikai* ***atspoguļo*** *sabiedrisko domu, bet ar savu dalībnieku atlases sistēmu arī* ***ietekmē*** *politiskās konkurences apstākļus.* Lai arī Iesniedzējs atzīst, ka šāda *riska esamība* ***pati par sevi nepierāda neatbilstošu rīcību****,* viņaprāt, potenciāla riska pastāvēšana jau *pamato nepieciešamību* ***pārbaudīt*** *izvēlēto kritēriju kopējo* ***ietekmi****.*

Iesniedzējs savā Iesniegumā rezumē, ka *Sabiedriskā medija* ***demokrātiskā funkcija*** *nav reducējama uz iespējamo nākamo varas turētāju prognozēšanu un politiskās redzamības sadalīšanu atbilstoši šādai prognozei. Tā uzdevums ir nodrošināt vēlētājiem pietiekami daudzpusīgu informāciju, lai viņi paši varētu izlemt, kuri politiskie spēki nonāks pie varas.*

Tādējādi vienlīdzīgas politiskās konkurences argumenta kontekstā Iesniedzēja argumentācija ļauj identificēt divus atšķirīgus, bet savstarpēji saistītus jautājumus. No vienas puses, tas ir jautājums

par sākotnējo politisko priekšrocību pastiprināšanu LSM regulējuma rezultātā (*pašapstiprinošais mehānisms*), bet, no otras puses, tas ir jautājums par LSM Kārtībā noteikto priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principu kumulatīvo ietekmi kā vairāku savstarpēji saistītu raidījumu dalībnieku atlases kritēriju kopas pastiprinošu ietekmi uz politisko spēku redzamību.

3. Labas pārvaldības un procesuālie argumenti

Labas pārvaldības princips kā vispārējs tiesību princips, kas izriet no demokrātiskas tiesiskas valsts idejas un ir saistāms ar Satversmes 1. pantā nostiprināto demokrātiskas tiesiskas valsts principu, tiesiskuma principu, tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principiem, kā arī ar pastāvošo administratīvo tiesību tradīciju un valsts pārvaldes principiem, kalpo par standartu, pēc kura vērtēt institūcijas rīcības kvalitāti, lēmumu pieņemšanas procesu un tā pamatojumu. Šis princips pieprasa, lai sabiedriski nozīmīga rīcība tiktu īstenota caurskatāmi, konsekventi, objektīvi, bez patvaļas, pienācīgi pamatoti, samērīgi un savlaicīgi.

Savukārt procesuālie argumenti attiecas uz to, kā ir pieņemti lēmumi par LSM Kārtībā ietverto regulējumu, proti, vērtējams ir tas, vai:

- raidījumu dalībnieku atlases kritēriji tika noteikti savlaicīgi;
- šie kritēriji bija iepriekš zināmi tiem, uz kuriem tie attiecas;
- kritēriji ir tikuši piemēroti konsekventi;
- lēmums par attiecīgo kritēriju izvēli ir bijis pietiekami pamatots;
- lēmumu pieņemšanā tika ņemti vērā aktuāli un uzticami dati;
- tika izvērtētas iespējamās rīcības alternatīvas;
- lēmumu pieņemšanas process bija pietiekami caurskatāms un tā pamatojums – pārbaudāms.

Šie procesuālie argumenti ir juridiski nozīmīgi un vērtējami kā procesuāltiesiska, nevis materiāltiesiska rakstura argumenti. To pamatā ir atziņa, ka tiesiskā valstī nozīme ir ne tikai pieņemtā lēmuma saturam un sasniegtajam rezultātam, bet arī lēmuma pieņemšanas procesam. Tas ir īpaši būtiski gadījumos, lēmuma pieņēmējam ir plaša rīcības brīvība[4]. Esošajā situācijā, no vienas puses, redakcionālās neatkarības garantijas ietvaros LSM ir plaša brīvība lemt par programmu un pakalpojumu saturu, raidījumu formātiem, žurnālistikas pieeju un redakcionālajiem

[4] Ir jāņem vērā, ka VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs" nav valsts pārvaldes iestāde, tāpēc tā redakcionālo principu (t.sk. LSM Kārtības) veidošanas process nav pielīdzināms administratīvā akta veidošanas procesam, kas neļauj pārnest visas administratīvā procesa un valsts pārvaldes principu prasības uz redakcionālo lēmumu pieņemšanas procesu. Tomēr labas pārvaldības principa pamatā esošās prasības – objektivitāte, konsekvence, pamatojums, caurskatāmība, patvaļas nepieļaušana – ir izmantojamas arī LSM institucionālās un redakcionālās darbības izvērtējumā, ciktāl tās savienojamas ar redakcionālās neatkarības garantijām.

risinājumiem. No otras puses, redakcionālā neatkarība nav absolūta un neatbrīvo LSM no pienākuma ievērot tiesību normas un profesionālās darbības principus, tostarp objektivitāti, neitralitāti, viedokļu daudzveidību un vienlīdzīgu attieksmi, kas ir nostiprināti SEPLPL 3. pantā.

Līdz ar to LSM redakcionālās neatkarības ietvaros pieņemtie lēmumi nav vērtējami tikai pēc to satura vai rezultāta, bet arī pēc tā, vai lēmumu pieņemšanas process ir bijis pietiekami pamatots, konsekvents, objektīvs un caurskatāms.

Iesniedzējs informē, ka *LSM priekšvēlēšanu raidījumu kārtība tika apstiprināta šī gada **jūlija vidū**, savukārt 2026. gada **27. augustā** LSM paziņoja par **dalībnieku atlases kritēriju maiņu** daļā raidījumu. Dažādos priekšvēlēšanu formātos tiek piemēroti **atšķirīgi** atlases principi. Reģionālajās debatēs un raidījumā "Partija fokusā" pēc 27. augusta izmaiņām dalībai pietiek ar 2 procentu atbalstu vismaz vienā no diviem SKDS pētījumiem — jūlijā vai augustā veiktajā. Latvijas Radio 1 diskusijās ar Ministru prezidenta amata kandidātiem piedalījās astoņu populārāko politisko spēku pārstāvji, jauniešu debatēm paredzēti deviņu, bet Latgales redakcijas diskusijām — desmit populārāko politisko spēku pārstāvji. Raidījuma "Kas notiek Latvijā?" Ministru prezidenta amata kandidātu interviju ciklam saglabāts jūlijā veiktās aptaujas 2 procentu slieksnis*.

Iesniedzējs norāda, ka *LSM ir sniedzis skaidrojumu par daļu šo atšķirību: jauniešu debates veidotas kā triju vienāda lieluma komandu spēle, bet raidījuma "Kas notiek Latvijā?" interviju cikls bijis iepriekš saplānots.* Iesniedzējs uzskata: *Šie apsvērumi ir jāņem vērā, tomēr **tie neatceļ jautājumu**, vai atlases kritēriju kopums ir pietiekami **skaidrs**, **konsekvents** un **samērīgs**, īpaši gadījumos, kad aptauju rezultāti ir tuvu noteiktajam slieksnim.*

Kā atsevišķu izvērtējamo jautājumu Iesniedzējs izvirza jautājumu *par viena **privāta** socioloģisko pētījumu uzņēmuma datiem piešķirto nozīmi*. Iesniedzējs norāda, ka *SKDS* [SIA "Pētījumu centrs SKDS", turpmāk – SKDS] *veikto aptauju rezultāti nav **demokrātiska mandāta** avots, bet statistisks sabiedrības noskaņojuma novērtējums*. Lai gan Iesniedzējs neapstrīd, ka *politisko spēku sabiedriskā atbalsta līmenis var būt viens no objektīvi izmantojamiem priekšvēlēšanu raidījumu veidošanas kritērijiem*, tomēr Iesniedzējs apšauba LSM tiesības pieņemt lēmumu *par šo datu svaru un izmantošanu*, uzsverot: *Ja aptaujas rezultāts kļūst par **izšķirošu kritēriju** dalībai nozīmīgos priekšvēlēšanu formātos, īpaši būtiski ir izvērtēt tā **pamatojumu**, piemērošanas **konsekvenci**, iepriekšēju **paredzamību** un **samērīgumu.*** Iesniedzēja ieskatā ***demokrātiski problemātiska situācija** var rasties tad, ja viena uzņēmuma aptaujas rezultāts no informācijas avota kļūst par faktiski izšķirošu atlases kritēriju, kas nosaka, kuri likumīgi vēlēšanām reģistrētie politiskie spēki piedalās sabiedriskā medija nozīmīgākajos priekšvēlēšanu formātos.*

Ņemot vērā visu Iesniegumā izteikto argumentu kopumu, Iesniedzējs lūdz izvērtēt šādus jautājumus:

1. *vai LSM priekšvēlēšanu raidījumu **dalībnieku atlases principu kopums** atbilst sabiedriskajam medijam noteiktajiem **viedokļu daudzveidības**, **objektivitātes** un **neitralitātes** principiem;*
2. *vai 27. augustā, priekšvēlēšanu debašu cikla sākumā, veiktā **daļas atlases kritēriju maiņa** tika publiskota **savlaicīgi** Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 10. panta trešās daļas izpratnē, ņemot vērā arī izmaiņu ietekmi uz politisko spēku dalības iespējām;*
3. *vai **atšķirīgo atlases modeļu** — 2 procentu sliekšņa, astoņu, deviņu un desmit populārāko politisko spēku principa, kā arī dažādos mēnešos veikto SKDS aptauju datu — izmantošanai ir **pietiekams** un **pārbaudāms** pamatojums;*
4. *vai **viena privāta** sabiedriskās domas pētījumu uzņēmuma datiem LSM izvēlētajā atlases sistēmā nav piešķirta **nesamērīga faktiskā ietekme** uz reģistrētu politisko spēku iespējām piedalīties sabiedriskā medija priekšvēlēšanu diskusijās;*
5. *vai SKDS reitinga izmantošana lielākas mediju uzmanības piešķiršanai nerada **nepamatotas priekšrocības** jau politiski nostiprinātiem spēkiem;*
6. *vai priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases sistēma nerada **pašpastiprinošu efektu**, kurā zemāka atpazīstamība samazina politiskā spēka dalību nozīmīgākajos sabiedriskā medija formātos un tādējādi var ietekmēt turpmāko sabiedrības atbalsta līmeni;*
7. *vai LSM izvirzītos redakcionālos un formātu mērķus bija iespējams sasniegt ar politisko konkurenci **mazāk ierobežojošiem līdzekļiem**, vienlaikus saglabājot raidījumu profesionālo kvalitāti un redakcionālo neatkarību;*

Līdztekus Iesniedzējs aicina *izvērtēt nepieciešamību turpmāk LSM priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijus balstīt **iepriekš noteiktā, savlaicīgi publiskotā, stabilā un caurskatāmā vairāku objektīvu kritēriju kopumā**, vienlaikus nodrošinot visiem vēlēšanām reģistrētajiem politiskajiem spēkiem jēgpilnu iespēju iepazīstināt vēlētājus ar savu politisko piedāvājumu.*

[2] Par ombuda kompetenci

Ņemot vērā SEPLPL 18. panta pirmajā daļā ombudam noteikto kompetenci pārraudzīt sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sniegto pakalpojumu atbilstību SEPLPL 1. pantā noteiktajam mērķim un 3. pantā noteiktajiem sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības

pamatprincipiem, kas izvērsti LSM pašregulējošajos dokumentos – Redakcionālajās vadlīnijās un Rīcības un ētikas kodeksā – ombuda funkcijās ir pārraudzīt un sniegt savus atzinumus par to, vai LSM saturā (raidījumu, sižetu, rakstu u.c.) un tā veidošanas laikā veiktās žurnālistiskās darbības un pieņemtie redakcionālie lēmumi atbilst **profesionālās darbības principiem** un **profesionālās ētikas prasībām**.

Ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot Redakcionālo vadlīniju un Rīcības un ētikas kodeksa normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas LSM satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz Redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodekss **nedod ombudam tiesības sniegt Iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu**.

Ja ierasti ombuds savos atzinumos vērtē LSM programmās un pakalpojumos iekļauto LSM satura vienību un to veidošanas laikā pieņemto redakcionālo lēmumu atbilstību LSM pašregulējošajos dokumentos izteiktajām prasībām, tad šoreiz ombuda uzdevums ir izvērtēt viena LSM pašregulējošā dokumenta – LSM Kārtības – atbilstību citā pašregulējošajā dokumentā – Redakcionālajās vadlīnijās – noteiktajiem LSM darbības principiem.

Ņemot vērā Iesniedzēja sniegto daudzveidīgo argumentāciju, šī atzinuma veidošanas nolūkiem ombuds uzskata par nepieciešamu sniegt skaidrojumu savām kompetences robežām un nošķirt tos jautājumus, kurus ombuds ir tiesīgs izvērtēt, no tiem jautājumiem, kuru izvērtēšana ir citu institūciju kompetencē.

1. Konstitucionālie argumenti un to izvērtēšanas robežas

Ombuda kompetencē neietilpst konstitucionālo strīdu izšķiršana, proti, ombuds nav pilnvarots sniegt saistošu vērtējumu par LSM regulējuma atbilstību Satversmei vai interpretēt Satversmē nostiprināto konstitucionālo principu saturu.

Konstitucionālos argumentus, kas izriet no Satversmē nostiprinātā demokrātiskas tiesiskas valsts principa, tiesiskās vienlīdzības un citām konstitucionālajām normām, ombuds var ņemt vērā kā būtisku tiesisko un interpretatīvo kontekstu, izvērtējot LSM darbības atbilstību SEPLPL noteiktajiem sabiedriskā medija darbības pamatprincipiem un Redakcionālajām vadlīnijām.

Jautājums par LSM darbības tiesiskā regulējuma atbilstību Satversmei ir Satversmes tiesas kompetencē. Savukārt jautājums par LSM Kārtības vai faktiskās rīcības tiesiskuma izvērtēšanu ir Administratīvās tiesas kompetencē. Vienlaikus ir jāņem vērā, ka LSM Kārtība pati par sevi nav uzskatāma par administratīvo aktu, tādēļ tās tiesiskuma pārbaudi nevar automātiski pielīdzināt administratīvā akta tiesiskuma kontrolei.

2. Cilvēktiesību argumenti un to izvērtēšanas robežas

Ombuda kompetencē nav konstatēt, vai LSM Kārtībā noteiktie priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriji ir radījuši cilvēktiesību vai pamattiesību pārkāpumus, kā arī tā kompetencē nav saistošu vērtējumu sniegšana par iespējamo pamattiesību ierobežojumu atbilstību Satversmei vai Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai.

Tomēr cilvēktiesību standarti, tostarp vārda brīvība, tiesības saņemt informāciju, politiskais plurālisms, vienlīdzība un tiesības uz brīvām vēlēšanām, ir nozīmīgi interpretatīvie kritēriji, kurus ombuds var ņemt vērā, vērtējot sabiedriskā medija darbības atbilstību SEPLPL 3. pantā nostiprinātajiem pamatprincipiem, kas izvērsti LSM Redakcionālajās vadlīnijās. Līdz ar to ombuds var analizēt, vai LSM izvēlētā redakcionālā pieeja un priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriji ir savienojami ar sabiedriskā medija pienākumu nodrošināt viedokļu daudzveidību, objektivitāti, pienācīgu precizitāti un neitralitāti, taču šāds vērtējums nav pielīdzināms tiesas veiktai pamattiesību ierobežojuma satversmības vai tiesiskuma pārbaudei.

3. Vienlīdzīgas politiskās konkurences argumenti

Ombuda kompetencē nav izšķirt jautājumu par to, vai LSM Kārtībā noteiktā priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kārtība ir pārkāpusi Satversmē vai citos tiesību aktos nostiprināto vienlīdzības principu vai brīvu un godīgu vēlēšanu principu.

Tomēr vienlīdzīgas politiskās konkurences arguments ir tieši saistīts ar vairākiem SEPLPL 3. pantā nostiprinātajiem sabiedriskā medija darbības pamatprincipiem, jo īpaši viedokļu daudzveidību, objektivitāti un neitralitāti. Tādēļ ombuds ir tiesīgs un šajā atzinumā vērtēs, vai LSM izvēlētie atlases kritēriji ir objektīvi un konsekventi un to piemērošanas prakse ir redakcionāli pamatota, kā arī to, vai kritēriji nerada nepamatotas priekšrocības atsevišķiem politiskajiem spēkiem un vai to kopējā iedarbība nav pretrunā sabiedriskā medija pienākumam nodrošināt viedokļu daudzveidību.

Šāda izvērtējuma ietvaros ombuds var identificēt iespējamos riskus attiecībā uz vienlīdzīgiem politiskās konkurences priekšnoteikumiem un to ietekmi uz vēlētāju iespējām iegūt daudzpusīgu informāciju. Tomēr ombuda atzinums nav uzskatāms par juridiski saistošu konstatējumu par vēlēšanu procesa godīguma vai vienlīdzīgas politiskās konkurences principa pārkāpumu. Ombuda kompetencē nav aizstāt tiesu, proti, konstatēt ir vai nav pārkāpts brīvu un godīgu vēlēšanu princips tiesas izpratnē.

4. Labas pārvaldības un procesuālie argumenti

Ombuda kompetencē neietilpst LSM Kārtības kā administratīva akta (par kādu tā nav arī uzskatāma) tiesiskuma pārbaude vai LSM faktiskās rīcības izvērtējums tādā procesuāltiesiskā izpratnē, kādā to dara tiesa, izskatot publisko tiesību strīdus.

Neskatoties uz to, ka LSM nav valsts pārvaldes iestāde un secīgi tam nav piemērojamas visas valsts pārvaldes procesuālās prasības, tomēr labas pārvaldības principa pamatā esošās prasības – objektivitāte, konsekvence, caurskatāmība, lēmumu pamatotība, paredzamība un patvaļas nepieļaušana – ir nozīmīgas arī sabiedriskā medija darbības un tā redakcionālo lēmumu izvērtēšanā. Šajā kontekstā procesuālie argumenti ir juridiski nozīmīgi, ciktāl tie attiecas uz sabiedriskā medija darbības pamatprincipu ievērošanu un to konkretizāciju profesionālās darbības dokumentos.

Tādējādi ombuds ir tiesīgs izvērtēt, vai priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriji ir noteikti un piemēroti pietiekami savlaicīgi, vai tie ir iepriekš paredzami, vai to piemērošana ir konsekventa, vai izraudzītā pieeja ir pienācīgi redakcionāli pamatota un vai izmantotie dati ir pietiekami aktuāli un uzticami attiecīgā redakcionālā mērķa sasniegšanai.

Šāda izvērtējuma ietvaros ombuds nevērtē LSM Kārtības regulējuma tiesiskumu pēc būtības un neaizstāj LSM redakcionālo izvēles brīvību, bet pārbauda, vai tās īstenošana atbilst sabiedriskā medija darbības pamatprincipiem un Redakcionālajām vadlīnijām. Ombuds var arī sniegt ieteikumus turpmākajai redakcionālajai praksei, tostarp attiecībā uz nepieciešamību pietiekami izskaidrot un pamatot izvēlētos atlases kritērijus un to piemērošanas kārtību.

5. Profesionālās ētikas argumenti

Ņemot vērā iepriekš šajā atzinumā izteiktos apsvērumus, ir jākonstatē, ka ombuda noteicošā kompetence šajā gadījumā ir vērtēt mediju profesionālās ētikas praksi, jo ombuda institūcijas funkcijas ir sniegt savus atzinumus par to, vai LSM savos redakcionālajos lēmumos ir ievērojis sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipus. Līdz ar to ombuds atzinumā vērtēs, vai LSM izvēlētā priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriji un to piemērošanas prakse atbilst sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, vienlaikus respektējot LSM redakcionālās neatkarības un ombuda kompetences robežas.

Ievērojot minēto, ombuda iespējās ir sniegt atzinumu par tiem LSM redakcionālajiem lēmumiem, kas nosaka dalībnieku atlases principus redakcionāli veidotajiem priekšvēlēšanu raidījumiem, kā tie ir izteikti LSM Kārtībā. Tādējādi ombuda vērtējuma priekšmets ir LSM Kārtībā noteikto

dalībnieku atlases kritēriju ***pietiekamais*** un ***nepieciešamais*** **pamatojums**, un šo kritēriju atbilstība šādām LSM darbību pašregulējošajām prasībām:

5.1. Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā noteiktajam LSM darbības profesionālajam principam *Viedokļu daudzveidība*;

LSM atspoguļo dažādu sabiedrības grupu viedokļus, arī tādus viedokļus, kas kādam varētu likties nepieņemami.

Veidojot saturu par kādu konkrētu tematu, tajā iekļaujami tematam nozīmīgi, atbilstoši un kompetenti viedokļi.

5.2. Redakcionālo vadlīniju 1.2. punktā *Sabiedrības intereses* noteiktajam;

LSM misija ir strādāt sabiedrības interesēs, pēc augstākajiem profesionālajiem standartiem veidojot programmas un cita veida saturu.

LSM darbu nosaka sabiedrības intereses saņemt patiesu informāciju par tās dzīvi ietekmējošiem lēmumiem, procesiem un notikumiem, uzraudzīt politisko, ekonomisko un tiesu varu, stiprināt tiesiskumu un labklājību, [..] *novērst maldinošas informācijas ietekmi.*

LSM, veidojot saturu, ievēro un aizstāv cilvēka pamattiesības, demokrātiskos institūtus un morāles normas, ir pret jebkāda veida diskrimināciju.

LSM izzina dažādu sabiedrības grupu intereses un nodrošina platformu, kur tiek apspriesti tām būtiski jautājumi.

LSM veicina viedokļu daudzveidību un rosina sabiedriski nozīmīgas diskusijas, lai palīdzētu cilvēkiem veidot savus uzskatus un pieņemt lēmumus.

5.3. Redakcionālo vadlīniju 2.6. punktā *Varas pārstāvji LSM veidotajā saturā* noteiktajam;

Politiskā neietekmējamība ir LSM pamatvērtība, no kuras atkarīga auditorijas uzticēšanās. Žurnālists nedrīkst pārstāvēt nevienas politiskās partijas intereses

LSM nav pienākuma visām partijām veltīt vienādu raidlaiku vai nodrošināt mehānisku līdzsvaru starp pretējiem viedokļiem savā saturā. Veidojot saturu, žurnālisti ņem vērā plašāku kritēriju loku un vērtē, cik svarīgi konkrētam tematam ir dažādi argumenti, kā arī ņem vērā žanru un formātu robežas.

LSM ikdienā ievēro politisko neitralitāti, tomēr var paust redakcionālo nostāju jautājumos, kas skar mediju politiku un vārda brīvību, kā arī gadījumos, ja rodas apdraudējums demokrātijas pamatvērtībām, valsts neatkarībai un sabiedrības drošībai.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

secina:

[3] Par redakcionālo lēmumu *pietiekamo* pamatojumu

Redakcionāla lēmuma *pietiekamais pamats* ir tādi apsvērumi, ar kuriem, pastāvot konkrētajiem apstākļiem, ir pietiekami, lai lēmumu pieņemtu saskaņā ar loģisko formu: vienmēr, ja šie apsvērumi ir spēkā, tad (secinājums) ir *pietiekams pamats* (attaisnojums), lai tā lemtu. Tādējādi *pietiekamais pamats* raksturo tos lēmuma pieņemšanas apsvērumus, ar kuriem ir *pietiekami*, lai konkrēto lēmumu attaisnotu, proti, tie raksturo lēmuma *iespējamības* apsvērumus.

Līdz ar to pirmais jautājums ir par LSM **tiesībām** lemt par redakcionāli veidotu priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principiem – vai LSM Kārtībā noteiktajiem principiem ir pietiekams pamatojums, vai tie ir *tiesiski*.

Lai arī Iesniedzējs norāda, ka tas respektē LSM redakcionālo neatkarību un neapstrīd tā tiesības profesionāli veidot priekšvēlēšanu raidījumu formātus, tomēr Iesniegumā izvirzītie izvērtējamie jautājumi un to pamatojumam izmantotie konstitucionālie, tiesiskie, cilvēktiesību, vienlīdzīgas politiskās konkurences un labas pārvaldības argumenti pēc būtības skar LSM **redakcionālās neatkarības robežas un tās īstenošanas apjomu**, nosakot priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijus.

LSM tiesības patstāvīgi un neatkarīgi pieņemt redakcionālus lēmumus par satura veidošanu un publiskošanu izriet no redakcionālās neatkarības garantijām, kas nostiprinātas SEPLPL 3. panta pirmajā un otrajā daļā. Minētās tiesību normas paredz, ka sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi ir brīvi no politiskas, ekonomiskas, atsevišķu interešu grupu un citas iejaukšanās to darbībā, savukārt valsts pienākums ir nodrošināt to neatkarību.

Vienlaikus SEPLPL 8. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka *sabiedriskais elektroniskais plašsaziņas līdzeklis, veidojot programmas un pakalpojumus, ievēro sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipus.* Šie pamatprincipi ir noteikti SEPLPL 3. pantā un izvērsti LSM Redakcionālajās vadlīnijās.

Minētajās tiesību normās nav noteikti konkrēti ierobežojumi LSM redakcionālajiem lēmumiem attiecībā uz satura vienību (raidījumu, sižetu) dalībnieku izvēli. Tomēr tas nenozīmē, ka šāda izvēle var būt patvaļīga vai subjektīva. Katram redakcionālajam lēmumam ir jābūt racionāli pamatotam, bet izmantotajiem kritērijiem – tādiem, kas atbilst sabiedriskā medija darbības pamatprincipiem un sabiedrības interesēm. Ombuda vērtējumā šāds lēmuma pamatojums atbilst

Iesniedzēja izteiktajiem apsvērumiem, ka šiem kritērijiem ir jābūt *pamatotiem, konsekventiem, samērīgiem, paredzamiem objektīviem un neitrāliem.*

Līdz ar to redakcionālā neatkarība nav interpretējama kā tiesības pieņemt patvaļīgus vai nepamatotus lēmumus. Redakcionālajiem lēmumiem ir jābūt tiesiskiem un pamatotiem ar sabiedriskā medija darbības pamatprincipiem un sabiedrības interesēm.

Kā ombuds norādīja šī atzinuma otrajā daļā, ombuda kompetencē neietilpst LSM Kārtības tiesiskuma vērtējums. Vērtējot LSM redakcionālo brīvību un tās robežas, ombuds ņem vērā SEPLPL noteikto regulējumu un tiesu praksē paustās atziņas par sabiedriskā medija tiesībām patstāvīgi noteikt priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtību un dalībnieku atlases kritērijus. Ņemot vērā, ka tiesā jau ir izskatīti strīdi par līdzīgu priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriju izmantošanu LSM (toreiz – VSIA "Latvijas Televīzija") pirms 13. un 14. Saeimas vēlēšanām, ombuda ieskatā attiecīgajos tiesu nolēmumos paustās atziņas ir būtiskas arī šajā atzinumā vērtējamās situācijas kontekstā.

Šajā atzinumā skatīto jautājumu kontekstā būtiska ir tiesvedība, kas noslēdzās ar Administratīvās apgabaltiesas 2020. gada 13. jūlija spriedumu[5]. Administratīvās apgabaltiesas spriedums ir attiecināms uz Administratīvās rajona tiesas 2019. gada 27. augusta spriedumu[6] (turpmāk – Administratīvās rajona tiesas spriedums), kas tika pārsūdzēts augstākā instancē un Administratīvās apgabaltiesas spriedums noraidīja politisko partiju apvienības "Latvijas Reģionu Apvienība" pieteikumu par toreizējā VSIA "Latvijas televīzija" Ziņu dienesta rīcības plāna 13. Saeimas vēlēšanām 4. punkta daļas atzīšanu par prettiesisku. Minētā rīcības plāna norma paredzēja, ka diskusijā 2018. gada septembra mēnesī piedalās tikai to politisko spēku premjera amata kandidāti, kas saskaņā ar SKDS 2018. gada jūlija aptaujas datiem bija pārsnieguši divu procentu reitinga robežu. Tādējādi Administratīvā apgabaltiesa atcēla pirmās instances spriedumu daļā, kurā attiecīgais VSIA "Latvijas Televīzija" noteikumu 4. punkts bija atzīts par prettiesisku.

Apgabaltiesa savā spriedumā secināja, ka pirmās instances tiesa izskatāmajā lietā ir kļūdaini interpretējusi pieteicēja vēlēšanu tiesību apjomu, nepamatoti to paplašinot un nonākot pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām par to, ka vēlēšanu tiesības negarantē tiesības politiskajai partijai prasīt un piešķirt raidlaiku radio vai televīzijā priekšvēlēšanu laikā, ja vien piekļuve medijam un raidlaiks partijai netika liegta vispār. Administratīvās apgabaltiesas sprieduma pamatā

[5] Lietas Nr. A420274518, Lietas arhīva Nr. AA43-0397-20/14. Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti: https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:ADAT:2020:0713.A420274518.13.S.

[6] Lietas arhīva Nr. A42-00915-19/2. Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti: https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:ADRJRIT:2019:0827.A420274518.8.S.

bija atziņa, ka VSIA "Latvijas Televīzija" ir plaša rīcības brīvība noteikt priekšvēlēšanu raidījumu **norises kārtību**, tostarp **dalībnieku atlases kritērijus**, ciktāl netiek pārkāptas Satversmes, likumu vai starptautisko tiesību prasības.

Apgabaltiesa spriedumā tika uzsvērts, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likums garantē deputātu kandidātu sarakstiem tiesības **vismaz vienu reizi** piedalīties priekšvēlēšanu raidījumos, taču negarantē tiesības piedalīties tieši **konkrētā raidījumā** vai saņemt vienādu raidlaiku ar citām partijām.

Administratīvā apgabaltiesa secīgi atzina, ka pirmās instances tiesa, vērtējot, vai VSIA "Latvijas Televīzija" priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasei vajadzēja izmantot jūlija, augusta vai septembra aptaujas datus, faktiski bija iejaukusies medija redakcionālajā darbībā un žurnālistu profesionālajā izvērtējumā. Apgabaltiesas ieskatā tiesa nevar nostāties redaktora vai raidījuma veidotāja vietā un noteikt, kuri socioloģiskie dati ir piemērotākie priekšvēlēšanu raidījuma dalībnieku atlasei, ja izvēlētais kritērijs ir **pārskatāms**, **objektīvi pamatots** un **nav acīmredzami patvaļīgs**.

Vienlaikus tiesa atzina, ka VSIA "Latvijas Televīzija" bija tiesīga **savlaicīgi noteikt un publiskot** vienotus dalības kritērijus visam priekšvēlēšanu raidījumu ciklam, tādējādi nodrošinot plānojamību, paredzamību un redakcionālo neatkarību. Apgabaltiesa arī norādīja, ka, ja likumdevējs būtu vēlējies uzlikt medijam pienākumu priekšvēlēšanu raidījumu cikla laikā vairākkārtīgi pārvērtēt politisko partiju nozīmīgumu un dinamiski pārkārtot raidlaiku par labu vienai vai otrai politiskai partijai, šāds pienākums būtu bijis skaidri jāparedz likumā.

Līdz ar to Administratīvā apgabaltiesa secināja, ka VSIA "Latvijas Televīzija", ievērojot tās brīvību un neatkarību priekšvēlēšanu raidījumu veidošanā un to satura noteikšanā, ir plaša rīcības brīvība noteikt priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtību un sadalīt raidlaiku starp politiskajām partijām. Apgabaltiesa nekonstatēja VSIA "Latvijas Televīzija" noteiktā regulējuma priekšvēlēšanu raidījumiem 4. punkta daļas, kas paredz, ka diskusijā piedalās tikai to politisko spēku premjera amata kandidāti, kas saskaņā ar SKDS aptauju par 2018. gada jūliju ir pārsnieguši divu procentu reitinga robežu, **prettiesiskumu nevienā aspektā**. Tādējādi secinot, ka VSIA "Latvijas Televīzija" šādu nosacījumu noteikusi savas rīcības brīvības ietvaros, un apgabaltiesa nav konstatējusi VSIA "Latvijas Televīzija" pieļautas rīcības brīvības izmantošanas kļūdas.

Lai arī Administratīvās apgabaltiesas spriedums nav pārsūdzēts Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentā un ir stājies likumīgā spēkā, tas, protams, nav uzskatāms par vispārsaistošu precedentu attiecībā uz visām citām līdzīgām situācijām. Tomēr ombuds uzskata, ka šajā

spriedumā paustās tiesas atziņas ir būtiskas šī atzinuma veidošanas kontekstā, jo tās skar sabiedriskā medija redakcionālo rīcības brīvību priekšvēlēšanu raidījumu veidošanā un dalībnieku atlases kritēriju noteikšanā. Ombuds no šī sprieduma vēlas izdalīt šādas būtiskākās tiesas atziņas[7]:

1. **Plašsaziņas līdzekļa redakcionālā rīcības brīvība**

Tiesa atzina, ka plašsaziņas līdzeklim ir plaša rīcības brīvība noteikt priekšvēlēšanu raidījumu **norises kārtību** un **sadalīt raidlaiku** starp politiskajām partijām, ciktāl šo rīcības brīvību neierobežo Satversme, citi likumi un Latvijai saistoši starptautiskie līgumi [12]. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 10. panta trešā daļa elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem piešķir tiesības **pašiem noteikt** priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtību, neprecizējot saturiskos kritērijus, tādējādi respektējot mediju redakcionālo neatkarību [7.2].

2. **Vienlīdzīgu vēlēšanu princips un raidlaika sadalījums**

Tiesa atzina, ka politiskajai partijai **nav subjektīvu tiesību prasīt konkrētu raidlaiku vai dalību konkrētā raidījumā**, ja tai nav vispār liegta piekļuve raidlaikam [11]. Vienlīdzīgu vēlēšanu princips pats par sevi nenozīmē pienākumu visām partijām piešķirt vienādu raidlaiku. Plašsaziņas līdzeklis ir tiesīgs diferencēt raidlaiku, ņemot vērā politiskā spēka **nozīmīgumu** un iespējamo **sabiedrības interesi** [5.5]-[10].

3. **Dalībnieku atlases kritēriju objektivitāte un pamatojums**

Tiesa atzina, ka plašsaziņas līdzeklis ir tiesīgs noteikt **pārskatāmus** un **objektīvi** pamatotus raidījumu dalībnieku atlases kritērijus [11]. Konkrētajā lietā apgabaltiesa nekonstatēja LTV noteikumu 4.punkta nosacījuma prettiesiskumu nevienā aspektā, saskaņā ar kuru diskusijā piedalījās tikai to politisko spēku premjera amata kandidāti, kuru pārstāvētā politiskā spēka reitings atbilstoši SKDS 2018.gada jūlija aptaujai pārsniedza divu procentu reitinga robežu. Tiesa atzina, ka Televīzija šādu nosacījumu bija noteikusi savas rīcības brīvības ietvaros un nebija pieļāvusi kļūdu tās izmantošanā [12].

4. **Divu procentu reitinga sliekšņa izmantošanas pieļaujamība**

Tiesa atzina, ka divu procentu reitinga sliekšņa noteikšana pati par sevi nav uzskatāma par patvaļīgu, ja tā ir racionāli pamatota. Konkrētajā lietā tiesa konstatēja, ka divu procentu robeža bija saistīta ar racionāliem apsvērumiem un tai bija saskatāma sasaiste ar Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma 7.[1] panta pirmo daļu. Tādēļ tiesa nekonstatēja kļūdu LTV rīcības

[7] [7] Lietas Nr. A420274518, Lietas arhīva Nr. AA43-0397-20/14. Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti: https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:ADAT:2020:0713.A420274518.13.S.

brīvības izmantošanā nosakot šo atlases kritēriju [5.10]-[10].

Tādējādi, rezumējot, ombuds secina, ka šajā Administratīvās apgabaltiesas spriedumā ir atzīta sabiedriskā medija plaša redakcionālā brīvība priekšvēlēšanu raidījumu veidošanā, tostarp atzītas tiesības patstāvīgi noteikt priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijus, ja tie ir pārskatāmi un objektīvi pamatoti un to piemērošanā netiek pieļauta patvaļa vai pārkāpti normatīvajos aktos noteiktie ierobežojumi, un politiskajām partijām kopumā nav liegta piekļuve raidlaikam. Tiesa arī atzina, ka **vienlīdzīgu vēlēšanu princips** pats par sevi nenozīmē pienākumu visām politiskajām partijām piešķirt **vienādu raidlaiku**.

Ombuda ieskatā minētajā spriedumā paustās atziņas ir izmantojamas arī šajā atzinumā vērtējamās situācijas kontekstā. Tās sniedz tiesu praksē balstītu pamatojumu atzīt, ka LSM redakcionālās neatkarības ietvaros ir tiesīgs noteikt priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijus, tostarp izmantot politisko spēku atbalsta mērījumu datus un noteikt reitinga slieksni. Vienlaikus šīs tiesas atziņas pašas par sevi neatrisina jautājumu par konkrētajā LSM Kārtībā noteikto kritēriju pamatojumu, to konsekvenci un izmantoto auditorijas mērījumu datu atbilstību attiecīgo raidījumu mērķim un norises laikam.

Līdz ar to ombuds secina, ka LSM bija tiesīgs savas redakcionālās neatkarības ietvaros apstiprināt šādu dalībnieku atlases kārtību un vadīties pēc tās, pieņemot redakcionālos lēmumus, un LSM Kārtības noteiktais regulējums attiecībā uz dalībnieku atlasi konkrētajām politisko līderu debatēm, tostarp viena mēneša auditorijas mērījumu datu izmantošanai cita mēneša raidījuma dalībnieku sastāva noteikšanai, ir uzskatāms par ***pietiekami pamatotu*** tādā nozīmē, ka šāda regulējuma noteikšana ietilpa LSM redakcionālās rīcības brīvības iespēju robežās.

[4] Par redakcionālo lēmumu *nepieciešamo* pamatojumu

Tomēr ne viss, kas ir *iespējams* un *pieļaujams*, ir arī *nepieciešams*. Tāpēc pilnvērtīgam redakcionālā lēmuma pamatojumam ir jāatklāj ne tikai tā pieņemšanas tiesiskais pamats un iespējamība, bet arī *redakcionālā nepieciešamība* jeb apsvērumi, kas izskaidro konkrētā lēmuma *lietderīgumu* – kādēļ konkrētais lēmums bija nepieciešams redakcionālo mērķu sasniegšanai un kādu profesionālu ieguvumu tas nodrošināja. Redakcionālā lēmuma *nepieciešamā pamata* loģiskā forma būtu šāda: tikai tad, ja, pastāvot pietiekamam pamatam lēmuma pieņemšanai, pastāv arī *nepieciešamība* pēc šāda lēmuma, tad šāds lēmums ir attaisnojams kā redakcionāli nepieciešams un lietderīgs.

Citiem vārdiem sakot, ar konstatējumu, ka LSM bija tiesīgs noteikt konkrētu dalībnieku atlases kritēriju, vēl nepietiek, lai pamatotu, kāpēc tieši šāds kritērijs bija nepieciešams konkrētajā

raidījuma formātā un attiecīgajos apstākļos. Redakcionālā lēmuma nepieciešamības pamatojumam ir jāatklāj loģiskā saikne starp izvirzīto mērķi, izvēlēto līdzekli un sagaidāmo rezultātu.

Sabiedriskā medija gadījumā redakcionālā lēmuma *nepieciešamība* izriet no LSM pienākuma darboties **sabiedrības interesēs**. Tādēļ, pieņemot redakcionālu lēmumu, ir jāvērtē ne tikai tas, vai lēmums ir tiesiski pieļaujams, bet ir jānoskaidro arī tas, vai konkrētais risinājums atbilst sabiedrības interesēm. Tieši sabiedrības intereses ir būtisks apsvērums, kas pamato LSM redakcionālo lēmumu nepieciešamību, un argumentēta atsauce uz sabiedrības interesēm piešķir redakcionālajiem lēmumiem to *nepieciešamības pamatojumu*, ja konkrētais lēmums palīdz realizēt sabiedriskā medija misiju – strādāt sabiedrības interesēs. Vienlaikus katra konkrētā lēmuma atbilstība sabiedrības interesēm ir vērtējama individuāli, ņemot vērā attiecīgās situācijas apstākļus un kontekstu.

Principiālā līmenī tas nozīmē, ka sabiedriskā medija redakcionālajam lēmumam ir jābūt ne tikai tiesiski pieļaujamam, bet arī profesionāli pamatotam ar identificējamām un argumentēti izskaidrojamām sabiedrības interesēm. Tāpēc, vērtējot konkrēto redakcionālo lēmumu – dalībnieku atlases principus LSM priekšvēlēšanu saturam, ir jānoskaidro, vai šāds risinājums konkrētajā situācijā un kontekstā atbilst sabiedrības interesēm saņemt patiesu informāciju par tās dzīvi ietekmējošiem lēmumiem, procesiem un notikumiem, uzraudzīt politisko, ekonomisko un tiesu varu, stiprināt tiesiskumu un labklājību, dzīvot drošā vidē, mazināt netaisnību un nevienlīdzību, [..] novērst maldinošas informācijas ietekmi, kā tas ir noteikts Redakcionālajās vadlīnijās.

Ombuda ieskatā **sabiedrības intereses ir galvenais un galīgais redakcionālā lēmuma attaisnojuma pamats.** Tomēr vien ar vispārīgu atsauci uz sabiedrības interesēm vēl nepietiek – ir jāparāda, kā konkrētais redakcionālais risinājums kalpo šīm interesēm un kāpēc izvēlētais risinājums ir atbilstošs attiecīgajam mērķim.

1. Par taisnīgu risinājumu

Vērtējot LSM Kārtībā noteiktos dalībnieku atlases principus un kritērijus, ir būtiski nošķirt *politisko spēku* intereses no *sabiedrības interesēm*. Politiskās partijas un to apvienības var būt ieinteresētas izmantot LSM piedāvāto priekšvēlēšanu saturu, lai sasniegtu savus priekšvēlēšanu aģitācijas mērķus. Tomēr šāds nav sabiedriskā medija darbības mērķis un uzdevums. Tāpēc ir saprotama un attaisnojama sabiedriskā medija vēlme nepieļaut, ka tā veidotais priekšvēlēšanu saturs tiek izmantots galvenokārt politisko spēku priekšvēlēšanu aģitācijas interesēs.

Sabiedriskā medija uzdevums ir nodrošināt sabiedrībai plašu, daudzpusīgu un pilnvērtīgu

informāciju par vēlēšanās iesaistītajiem politiskajiem spēkiem, to pārstāvjiem un piedāvājumu, lai vēlētāji varētu pieņemt patstāvīgu un izsvērtu lēmumu par savu izvēli Saeimas vēlēšanās. Šajā kontekstā ir jāņem vērā arī tas, ka politisko spēku atpazīstamība sabiedrībā veidojas ne tikai priekšvēlēšanu periodā, bet arī to pastāvīgās politiskās darbības un komunikācijas ar sabiedrību rezultātā. Tādēļ priekšvēlēšanu periodā sasniegtās publicitātes apjoms pats par sevi nevar būt izšķirošais kritērijs, pēc kura vērtēt, cik lielā mērā konkrēta politiskā spēka pārstāvība LSM priekšvēlēšanu saturā atbilst sabiedrības interesēm.

Tomēr jāņem vērā, ka politisko partiju starta pozīcijas vēlēšanās nav līdzvērtīgas. Būtiski atšķiras gan parlamentā pārstāvētās partijas no nepārstāvētajām, gan arī pašas nepārstāvētās partijas – tās, kuras iepriekšējās Saeimas vēlēšanās saņemot vismaz 2% vēlētāju atbalstu ir ieguvušas tiesības saņemt valsts finansējumu savas darbības nodrošināšanai, no tām, kurām šāds finansējums nav pieejams. Atšķirīga ir arī politisko spēku atpazīstamība un popularitāte sabiedrībā, ko cita starpā atspoguļo sabiedriskās domas aptauju dati.

Vienlaikus diskutabls ir pieņēmums, ka sabiedriskais medijs viens pats spētu būtiski mainīt šo nevienlīdzību, noliekot visus vēlēšanu sarakstus mediāli vienādās starta pozīcijās pirms vēlēšanām – nodrošinot visiem politiskajiem spēkiem vienādu atpazīstamību vai līdzvērtīgu piekļuvi auditorijai priekšvēlēšanu periodā. Turklāt formāla iespēju vienlīdzība pati par sevi vēl nenodrošina faktisku vienlīdzību, jo politisko spēku spēja izmantot medija piedāvātās iespējas un sasniegt vēlētājus var būt atšķirīga.

Ir jāatzīst, ka priekšvēlēšanu satura veidošanā LSM rīcībā esošie resursi ir ierobežoti. Lai arī digitālās vides tehniskās iespējas satura izplatīšanai ir ievērojami plašākas nekā lineārajā apraidē, arī digitālā satura veidošanu ierobežo pieejamais cilvēkresursu, laika un citu resursu apjoms. Turklāt šajās Saeimas vēlēšanās kandidējošo vēlēšanu sarakstu skaits – četrpadsmit – lai arī ir viens no vēsturiski mazākajiem, tomēr ir pietiekami liels, lai rastos nepieciešamība izvēlēties, kā ierobežotos resursus sadalīt starp politiskajiem spēkiem.

Šādā situācijā LSM ir jāizšķiras par resursu sadales principu. Viena iespēja ir nodrošināt visiem vēlēšanu sarakstiem vienādas iespējas piedalīties priekšvēlēšanu saturā. Otra iespēja ir resursus sadalīt diferencēti, ņemot vērā sabiedrības interesi par konkrētajiem politiskajiem spēkiem. Savukārt praksē pastāv jaukta abu pieeju kārtība: visiem vēlēšanu sarakstiem tiek nodrošināts Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 10. pantā noteiktais minimālais dalības priekšvēlēšanu raidījumos apjoms, bet papildu uzmanība un resursi tiek piešķirti atbilstoši sabiedrības interesēm.

Katrs no šiem risinājumiem balstās atšķirīgā izpratnē par *taisnīgumu* un nevienā gadījumā nav

iespējams pilnībā izvairīties no tā, ka daļa sabiedrības vai atsevišķi politiskie spēki izvēlēto risinājumu uzskatīs par sev nelabvēlīgu.

Visiem politiskajiem spēkiem vienādas iespējas dalībai priekšvēlēšanu raidījumos var radīt situāciju, kurā ierobežotie resursi un iespējas tiek sadalītas neatkarīgi no sabiedrības intereses par konkrētajiem politiskajiem spēkiem. Tādējādi var samazināties iespēja padziļināti informēt sabiedrību par tiem politiskajiem spēkiem, kuru darbība, piedāvājums vai iespējamā ietekme uz valsts turpmāko attīstību tai ir īpaši nozīmīga. Savukārt diferencēta pieeja, piešķirot lielāku uzmanību politiskajiem spēkiem, par kuriem sabiedrības interese jau ir lielāka, var nostiprināt to atpazīstamību un vēl vairāk apgrūtināt mazāk zināmu politisko spēku iespējas pievērst sev vēlētāju uzmanību.

Tādēļ šeit būtisks kļūst jautājums par to, kādu taisnīguma izpratni sabiedriskais medijs izvēlas īstenot, sadalot ierobežotos resursus[8]. Viena pieeja paredz nodrošināt visiem politiskajiem spēkiem vienādas iespējas neatkarīgi no to popularitātes sabiedrībā. Otra pieeja paredz lielāku klātbūtni medija saturā tiem politiskajiem spēkiem, par kuriem sabiedrības interese ir lielāka.

Pirmajā gadījumā formāli vienādas iespējas ne vienmēr nodrošina faktisku vienlīdzību, jo politiskajiem spēkiem, kā jau tika minēts, ir atšķirīgas sākotnējās pozīcijas. Šādā izpratnē varētu būt pamats mazāk populāriem, jaunizveidotiem vai citādi mazāk atpazīstamiem politiskajiem spēkiem piešķirt papildu iespējas piedalīties LSM priekšvēlēšanu saturā, tādējādi mazinot to nevienlīdzīgās iespējas sasniegt auditoriju. Savukārt otrajā gadījumā pastāv risks nostiprināt jau pastāvošo faktisko nevienlīdzību starp politiskajiem spēkiem un vēl vairāk samazināt mazāk populāru vai atpazīstamu politisko spēku iespējas nonākt sabiedrības uzmanības centrā.

Ja iedzīvotāju aptauju dati pietiekami ticami atspoguļo vēlētāju nodomus balsot par konkrētiem politiskajiem spēkiem, tie var liecināt, ka būtiska sabiedrības daļa ir ieinteresēta saņemt padziļinātu informāciju par tiem politiskajiem spēkiem, kuriem ir lielāks vēlētāju atbalsts un līdz ar to lielākas izredzes pārvarēt 5 % vēlēšanu barjeru, iegūt pārstāvniecību Saeimā un ietekmēt valsts turpmāko attīstību. Tomēr jāņem vērā, ka aptauju dati atspoguļo vēlētāju nodomus konkrētā laika brīdī un nav uzskatāmi par drošu vēlēšanu rezultāta prognozi. Turklāt sabiedrības interese par konkrētu politisko spēku ne vienmēr pilnībā sakrīt ar vēlētāju nodomu par to balsot.

Tas, kā tieši identificējami šādi politiskie spēki, par kuriem sabiedrības interese ir lielāka, jau ir atsevišķs jautājums. Neviens atlases princips pats par sevi nenovērš iepriekš minēto pretrunu starp

[8] Ir jāņem vērā, ka taisnīguma jautājums aktualizējas tikai ierobežotu resursu situācijā. Ja resursi būtu neierobežoti, tad katrs varētu saņemt tik daudz, cik vēlas.

atšķirīgām taisnīguma izpratnēm, bet katrs no tiem rada atšķirīgas sekas attiecībā uz politisko spēku iespējām sasniegt sabiedrību un sabiedrības iespējām iegūt daudzpusīgu informāciju.

LSM piedāvātais risinājums (visiem vienādas pamata iespējas, bet diferencētas papildu iespējas) ir vērtējams kā dilemmas situācijas kompromiss, kas, spriežot pēc šī Iesnieguma fakta, netiek atzīts par pietiekamu no Iesniedzēja puses.

Līdz ar to jautājums nav tikai par to, vai visiem politiskajiem spēkiem tiek nodrošinātas **vienādas iespējas**, bet arī par to, vai LSM izvēlētais risinājums konkrētajā situācijā un kontekstā ir pamatojams ar **sabiedrības interesēm saņemt atbilstošu informāciju.** Tas prasa vērtēt ne vien to, kā izvēlētais atlases princips palīdz nodrošināt sabiedrībai padziļinātu informāciju par politiskajiem spēkiem, par kuriem tai ir lielāka interese, kā to demonstrē aptaujas, bet arī to, vai šis princips nepamatoti neierobežo iespēju iepazīt mazāk zināmus politiskos spēkus un to piedāvātās alternatīvas.

2. Par robežu noteikšanu

Ombuds piekrīt Iesniegumā norādītajam, ka iedzīvotāju *aptauju rezultāti nav demokrātiska mandāta avots, bet statistisks sabiedrības noskaņojuma novērtējums*. Tāpēc, izmantojot aptauju datus politisko spēku atlasei priekšvēlēšanu saturam, ir jāņem vērā vairāki apstākļi.

Pirmkārt, priekšvēlēšanu periodā veiktie sabiedrības noskaņojuma mērījumu rezultāti ne vienmēr precīzi atspoguļo vēlēšanu rezultātu. To ilustrē arī 15. Saeimas vēlēšanas, kurās lielāko vēlētāju atbalstu guvušais vēlēšanu saraksts – "Apvienotais saraksts" – vēlēšanās saņēma 35,29 % derīgo balsu, lai gan SKDS septembrī veiktajā aptaujā tam tika uzrādīts vien 14,4 % atbalsts. Šī atšķirība apliecina, ka aptauju rezultāti nav uzskatāmi par drošu vēlēšanu rezultātu prognozi.

Otrkārt, aptauju rezultāti, atšķirībā no vēlēšanu rezultātiem, ir pakļauti metodoloģijas risinājumiem, statistiskajai nenoteiktībai un iespējamām mērījuma kļūdām. Tādēļ aptaujā konstatētās atšķirības starp politisko spēku atbalsta rādītājiem, piemēram, 1,9 % vienam vēlēšanu sarakstam un 2,1 % citam, vēl nenozīmē, ka pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp šo politisko spēku atbalsta līmeni. Šāda atšķirība var atrasties attiecīgā pētījuma statistiskās nenoteiktības robežās.

Mērījumu nejaušo kļūdu ietekmi noteiktos apstākļos iespējams mazināt, analizējot atbalsta tendences vairāku mēnešu garumā vai apkopojot vairāku pētniecisko organizāciju aptauju rezultātus, **ja šādi dati ir publiski pieejami** un pētījumi veikti ar zinātniski atzītu un savstarpēji salīdzināmu metodoloģiju. Tomēr arī šāda pieeja pilnībā nenovērš statistisko nenoteiktību un citas

iespējamās pētījumu kļūdas. Turklāt, pat ja aptauju dati kopumā ļauj identificēt politiskos spēkus, kuru atbalsts ir tuvu vai virs 2% robežas, tas vēl nenozīmē, ka politiskos spēkus, kuru rādītāji atrodas šīs robežas pretējā pusē, var uzskatīt par statistiski un pēc sabiedrības atbalsta būtiski atšķirīgu grupu, proti, neļauj runāt par divām kvalitatīvi atšķirīgām vēlēšanu sarakstu kategorijām.

Problēmu neatrisina arī pats sliekšņa lielums. Neatkarīgi no tā, vai atlases robeža būtu noteikta 1 %, 2 % vai 5 % apmērā, vienmēr saglabātos jautājums, vai, piemēram, 0,9 % un 1,1 % vai 4,9 % un 5,1 % vēlētāju atbalsts liecina par divām būtiski atšķirīgām politisko spēku kategorijām. Procentuālā sliekšņa noteikšana ļauj politiskos spēkus formāli iedalīt divās grupās – tādos, kuru atbalsta rādītājs slieksni sasniedz vai pārsniedz, un tādos, kuru rādītājs to nesasniedz. Tomēr šāda formāla klasifikācija pati par sevi nenozīmē, ka abās grupās ietilpstošie politiskie spēki pēc sabiedrības atbalsta līmeņa vai citām būtiskām pazīmēm veidotu kvalitatīvi atšķirīgas kategorijas.

Citiem vārdiem sakot, jautājums ir par to, vai neliela kvantitatīva atšķirība politiskā spēka atbalsta rādītājā, piemēram, procentu desmitdaļa, ir pietiekams pamats, lai vienu politisko spēju atzītu par atlases kritērijam atbilstošu, bet otru par neatbilstošu. Tādējādi runa ir par klasisku robežas problēmu: **kurā brīdī kvantitatīva atšķirība iegūst tādu nozīmi, lai pamatotu kvalitatīvi atšķirīgu attieksmi?**

Tomēr jāņem vērā, ka procentuālais slieksnis savā būtībā ir robežšķirtne, kurai nav obligāti jāatspoguļo "dabiska" vai nepārprotama kvalitatīva atšķirība starp kategorijām. Jautājums nav par to, vai 2% slieksnis nošķir divas pēc būtības atšķirīgas politisko spēku kategorijas, bet par to, vai pastāv pietiekami pamatota saikne starp izvēlēto 2% robežu un redakcionālo mērķi, kura sasniegšanai tā tiek izmantota, lai šāda formāla klasifikācija attaisnotu atšķirīgu attieksmi pret politiskajiem spēkiem?

Viens no iespējamiem šīs problēmas risinājumiem ir atzīt, ka šāda robeža nav atrodama pašos statistiskajos datos, bet gan ir apzināti noteikta robežšķirtne, kuras izvēle ir normatīva vai redakcionāla lēmuma rezultāts. Proti, statistiskie dati var raksturot politisko spēku atbalsta līmeni, taču tie paši par sevi nenosaka, pie kāda atbalsta rādītāja politiskais spēks būtu iekļaujams vienā vai otrā kategorijā.

LSM piedāvātā 2 % robeža ir saistīta ar apsvērumu, ka arī valsts finansējums politiskajām partijām tiek piešķirts, ja tās Saeimas vēlēšanās ir guvušas vismaz 2 % vēlētāju atbalstu. Lai arī sabiedriskās domas aptauju dati un vēlēšanu rezultāti tiek iegūti ar atšķirīgām metodēm, abu pamatā ir vēlētāju paustās politiskās izvēles (subjektīvā griba) – aptaujās tās tiek noskaidrotas, izvaicājot respondentu izlasi, savukārt vēlēšanās tās tiek izteiktas, balsojot. Šī saikne pati par sevi nepadara 2 % robežu

par statistiski nozīmīgu vai objektīvi vienīgo iespējamo robežu. Tā drīzāk nodrošina institucionālu un normatīvu pamatojumu konkrētas robežas izvēlei, proti, ļauj to sasaistīt ar likumdevēja jau noteiktu kritēriju politisko partiju finansēšanai. Tomēr šāda analoģija pati par sevi vēl nepamato, kāpēc finansējuma piešķiršanai noteiktais slieksnis būtu piemērots arī politisko spēku atlasei sabiedriskā medija priekšvēlēšanu saturam – valsts finansējuma piešķiršanas slieksnis automātiski vēl neleģitimē redakcionālo dalībnieku atlases kritēriju, vien piešķir tam institucionālu atskaites punktu. Līdz ar to 2% robeža ir uzskatāma par redakcionāli izvēlētu kritēriju, kura pamatotība vērtējama saistībā ar konkrētā redakcionālā lēmuma mērķi un apstākļiem. Citiem vārdiem sakot, 2% sliekšņa pamatotība nav atrodama pašā skaitlī, bet vien argumentācijā, kas skaidro šī skaitļa izvēli.

Līdz ar to šāda dalībnieku izvēles robeža nav uzskatāma par nemainīgu. Tās izvēles pamatojums ir jāpārvērtē ikreiz, kad mainās apstākļi, kuriem ir nozīme tās lietderīguma un atbilstības izvērtēšanā. Mainoties politiskajam, sociālajam vai institucionālajam kontekstam, piemēram, kandidējošo vēlēšanu sarakstu skaitam, kā arī sabiedrības informācijas vajadzībām vai konkrētā raidījuma formāta mērķiem, var mainīties arī apsvērumi, kas pamato konkrētās robežas izvēli. Tādēļ LSM noteiktais 2% slieksnis būtu periodiski jāpārvērtē un pirms katrām Saeimas vēlēšanām no jauna jāizvērtē, vai tā izmantošana joprojām ir pietiekami pamatota un atbilst sabiedrības interesēm un konkrētā priekšvēlēšanu satura mērķim.

Apkopojot iepriekš minēto, ombuds secina, ka jautājums par LSM priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principiem nav atrisināms, vienkārši izvēloties starp divām formāli vienādām pieejām – nodrošināt visiem politiskajiem spēkiem vienādu pārstāvniecību vai diferencēt to atbilstoši sabiedrības interesei (un to nenodrošina arī pastāvošais šķietamā kompromisa risinājums). Abas pieejas ir iespējamas un tiesiski pamatotas, taču neviena no tām pati par sevi negarantē taisnīgu rezultātu.

LSM kā sabiedriskajam medijam ir jāizvēlas tāds risinājums, kas vislabāk īsteno tā pamatuzdevumu – nodrošināt sabiedrībai pietiekamu, patiesu un daudzpusīgu informāciju, kas nepieciešama informēta un patstāvīga lēmuma pieņemšanai vēlēšanās. Tādēļ politisko spēku reitingu izmantošana kā **viena no** priekšvēlēšanu dalībnieku atlases kritērijiem pati par sevi nav pretrunā ar sabiedrības interesēm. Raidījumu dalībnieku diferencētu atlasi var attaisnot sabiedrības interese saņemt padziļinātu informāciju par tiem politiskajiem spēkiem, kuru atbalsta līmenis sabiedrībā ir augstāks un kuriem tādējādi ir lielākas izredzes iegūt pārstāvniecību Saeimā. Vienlaikus aptauju dati nevar sniegt objektīvi pašsaprotamu robežu starp "pietiekami" un "nepietiekami" populāru politisko spēku. Jebkurš noteikts slieksnis ietver klasifikācijas izvēli, kas

nav tieši izsecināma no statistiskajiem datiem. Tādēļ šāda sliekšņa izmantošana ir attaisnojama nevis ar apgalvojumu, ka, piemēram, 2 % ir statistiski nozīmīga robeža, bet ar to, ka konkrētās robežas izvēle ir racionāla, atbilst konkrētā priekšvēlēšanu satura mērķim un ir pamatota no sabiedrības interešu viedokļa.

Tādējādi jāsecina, ka LSM redakcionālā neatkarība piešķir tiesības patstāvīgi izvēlēties priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijus, savukārt sabiedriskā medija statuss un misija nosaka pienākumu šo izvēli pamatot ar sabiedrības interesēm. Redakcionālā lēmuma nepieciešamības pamatojums ir meklējams nevis pašā redakcionālās neatkarības faktā vai vispārīgā atsaucē uz sabiedrības interesēm, bet gan argumentētā skaidrojumā tam, kā konkrētais atlases risinājums kalpo sabiedrības interesēm un kāpēc tas ir piemērots konkrētā priekšvēlēšanu satura mērķa sasniegšanai.

[5] Ombuda atbildes uz Iesniedzēja jautājumiem

Ņemot vērā līdz šim atzinumā izteiktos apsvērumus, ombuda iespējās ir sniegt šādas atbildes uz Iesniedzēja uzdotajiem jautājumiem.

1. **Par LSM Kārtībā noteiktā priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principu kopuma pamatotību**

Pieņemot redakcionālos lēmumus par dalībnieku atlasi priekšvēlēšanu raidījumiem, politisko partiju popularitātes jeb sabiedrības atbalsta reitingi ir tikai viens no lēmuma pieņemšanā vērā ņemamajiem kritērijiem. Būtiska nozīme lēmumu pieņemšanā ir arī medija piedāvātā priekšvēlēšanu satura **vispārējam mērķim**. Sabiedriskā medija priekšvēlēšanu raidījumu virsmērķis ir nodrošināt sabiedrībai tādu informāciju, kas ļautu vēlētājiem pieņemt faktos balstītus un argumentētus lēmumus, nevis nodrošināt priekšvēlēšanu aģitācijas platformu vai vairot atsevišķu politisko partiju popularitāti.

Šāda izpratne atbilst arī Administratīvās apgabaltiesas 2020. gada 13. jūlija sprieduma vienpadsmitajā daļā iekļautajam Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma mērķa skaidrojumam. Proti, tiesa norādīja, ka likuma mērķis nav veicināt politisko partiju popularitāti pirms vēlēšanām, bet gan nodrošināt sabiedrībai iespēju saņemt vispusīgu informāciju par deputātu kandidātiem, kandidātu sarakstiem, politiskajām partijām, politisko partiju apvienībām un vēlēšanu sarakstiem.

No minētā izriet, ka politisko spēku **vienlīdzīgas iespējas** gūt publicitāti medija priekšvēlēšanu saturā nenozīmē šo iespēju **vienādu realizāciju**, proti, politisko partiju identisku pārstāvniecību vai vienādu klātbūtni katrā raidījumā. Administratīvās apgabaltiesas spriedumā atzītās Latvijas

Televīzijas tiesības patstāvīgi noteikt priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtību un sadalīt raidlaiku starp politiskajām partijām, ievērojot Satversmi, citus likumus un Latvijai saistošos starptautiskos līgumus, ietver arī iespēju diferencēt raidlaiku, ņemot vērā politisko spēku nozīmīgumu un iespējamo sabiedrības interesi. Ombuda ieskatā šīs atziņas saskan ar izpratni, ka vienlīdzīgu vēlēšanu princips pats par sevi nenozīmē pienākumu piešķirt visiem politiskajiem spēkiem vienādu raidlaiku.

Minētais Administratīvās apgabaltiesas spriedums ir nozīmīgs arī vērtējumā par sabiedriskās domas aptauju datu izmantošanu politisko spēku atlasei. Konkrētajā lietā tiesa atzina, ka Latvijas Televīzijas izmantotais divu procentu atbalsta slieksnis un tā piemērošana attiecīgajā priekšvēlēšanu raidījumu organizēšanas kārtībā nav uzskatāma par rīcības brīvības nepareizu izmantošanu. Vienlaikus jāņem vērā, ka tiesa vērtēja konkrētu Latvijas Televīzijas regulējumu un tā piemērošanu 2018. gada Saeimas vēlēšanu kontekstā. Tādēļ sprieduma atziņas nav automātiski attiecināmas uz ikvienu LSM izvēlētu atlases kritēriju vai aptauju datu kopu. Tomēr tās apstiprina, ka sabiedriskās domas aptauju rezultātu izmantošana un politisko spēku diferencēšana pēc to sabiedrības atbalsta rādītājiem pati par sevi nav pretrunā medija redakcionālajai rīcības brīvībai.

Jautājumā par to, kādu aptauju un kāda perioda datus izmantot dalībnieku atlases lēmumu pieņemšanā, būtiski ir apsvērt izvēlētās pieejas ietekmi uz rezultāta objektivitāti un aktualitāti. Sabiedriskās domas aptaujas atspoguļo noteiktā laikā konstatēto sabiedrības noskaņojumu, un to rezultāti var atšķirties no vienas aptaujas uz citu. Tādēļ viena mēneša aptaujas rezultātu izmantošana var radīt situāciju, kurā atlases lēmumu būtiski ietekmē viena konkrēta mērījuma nejaušās svārstības. Savukārt vairāku mēnešu datu izmantošana var sniegt stabilāku priekšstatu par atbalsta tendencēm un mazināt viena mērījuma nejaušās svārstības ietekmi. Tomēr šādai pieejai ir arī ierobežojumi: ilgākā periodā apkopoti dati var mazāk precīzi atspoguļot aktuālo sabiedrības noskaņojumu un vēlētāju reakciju uz konkrētā priekšvēlēšanu perioda notikumiem un politisko spēku kampaņām. Tādējādi aptauju perioda izvēle ir līdzsvars starp atbalsta rādītāju stabilitāti un to aktualitāti.

Līdz ar to ombuda vērtējumā LSM Kārtībā noteiktie priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriji neveido pretrunu ar SEPLPL 3. panta ceturtajā daļā noteiktajiem sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, kas nosaka viedokļu daudzveidības, objektivitātes un neitralitātes ievērošanu programmu un pakalpojumu veidošanā.

LSM Kārtībā ietvertie raidījumu dalībnieku atlases principi vērsti uz to, lai priekšvēlēšanu raidījumos būtu iespējams iesaistīt pēc iespējas plašāku dalībnieku loku un tādējādi sniegtu

sabiedrībai iespēju iepazīties ar dažādu vēlēšanu sarakstu piedāvājumiem. Dalībnieku skaita ierobežojumi atsevišķos priekšvēlēšanu raidījumos ir pamatoti ar redakcionāliem apsvērumiem, kas izriet no konkrētā raidījuma ieceres un tās īstenošanas formas. Šādi ierobežojumi paši par sevi neliecina par mērķi samazināt kāda konkrēta vēlēšanu saraksta iespējas uzrunāt LSM auditoriju, bet gan ir saistīti ar centieniem nodrošināt konkrētā raidījuma iecerei atbilstošu un sabiedrībai vērtīgu informācijas pasniegšanas veidu. Ombuds LSM Kārtībā nekonstatēja pazīmes, kas liecinātu par mērķtiecīgu nodomu izslēgt kādu konkrētu vēlēšanu sarakstu no priekšvēlēšanu raidījumiem. Kārtībā noteiktie dalībnieku atlases principi ir formulēti kā vispārēji kritēriji, kas vienādi attiecas uz visiem vēlēšanu sarakstiem. Vienlaikus jāņem vērā, ka vienādu kritēriju piemērošana ne vienmēr rada vienādu rezultātu – atkarībā no konkrētā vēlēšanu saraksta atbilstības noteiktajiem kritērijiem tā pārstāvniecība dažādos raidījumos var atšķirties. Tomēr šāda atšķirība pati par sevi nav uzskatāma par viedokļu daudzveidības, objektivitātes vai neitralitātes principu pārkāpumu, ja tā izriet no objektīvi piemērotiem un konkrētā raidījuma redakcionālajai iecerei atbilstošiem atlases kritērijiem.

2. Par 2026. gada 27. augustā LSM Redakcionālās padomes pieņemtā lēmuma par priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriju grozīšanu publiskošanas savlaicīgumu

Iepriekšējā punktā izteiktos apsvērumus par periodisko aptauju datu rezultātu izmantošanu priekšvēlēšanu raidījuma dalībnieku atlasei, acīmredzot, ņēma vērā arī LSM Redakcionālā padome, kura lēma par plašāku aptauju periodu datu izmantošanu, izvēloties dalībniekus priekšvēlēšanu diskusijām. 2026. gada 27. augustā informācija par šo lēmumu tika publiskota[9] un lēmums tika nosūtīts 15. Saeimas vēlēšanās startējošajiem vēlēšanu sarakstiem. LSM Redakcionālā padome paredzēja **iespēju robežās** ņemt vērā ne tikai augustā publiskotos sabiedriskās domas aptaujas datus, bet arī jaunākos – septembrī publiskotos datus.

Ombuda ieskatā šāds lēmums ir vērtējams pozitīvi, jo tas paplašina atlasei izmantojamo datu kopu un ļauj ņemt vērā gan atbalsta tendences ilgākā periodā, gan jaunākās izmaiņas sabiedrības noskaņojumā. Tādējādi tiek mazināta viena konkrēta mērījuma izšķirošā ietekme, vienlaikus saglabājot iespēju dalībnieku atlases lēmumos ņemt vērā arī aktuālos atbalsta rādītājus. Šāds risinājums pats par sevi vēl nenovērš visus ar aptauju datu izmantošanu saistītos ierobežojumus, tomēr tas liecina par centieniem veidot atlases kritēriju piemērošanai daudzpusīgāku un

[9] Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: https://info.lsm.lv/medijiem/lsm-pielago-prieksvelesanu-raidijumu-dalibnieku-atlasi-jaunakajiem-partiju-reitingiem.id376806.

līdzsvarotāku faktisko pamatu.

LSM Redakcionālās padomes lēmuma skaidrojumā ir teikts:

Jūlija vidū apstiprinātajā LSM priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtībā bijām definējuši, ka uz reģionālajām priekšvēlēšanu debatēm un raidījumu "Partijā fokusā" aicinām politiskos spēkus, kas augusta sākumā publiskotajā, tātad, jūlijā veiktajā SKDS sabiedriskās domas pētījumā sasnieguši 2% slieksni. Šobrīd mūsu rīcībā ir jaunāki SKDS partiju reitingi, kas veikti augustā un atspoguļo aktuālo sabiedrisko domu. Tajos ir vērā ņemamas izmaiņas attiecībā uz partijām, kas atrodas ap 2% robežu. Proti, to ir sasniegusi "Stabilitātei!" un "Latvijas attīstībai", kas iepriekš atradās zem 2%, savukārt "Mēs mainām noteikumus", kas iepriekš pārvarēja 2%, jaunākajos reitingos ir noslīdējusi zem 2%. Ņemot to vērā, LSM Redakcionālā padome uzskata, ka ***sabiedrības interesēs ir paplašināt raidījuma dalībnieku loku – uz reģionālajām debatēm un raidījumu "Partija fokusā" tiks aicinātas tās partijas, kas vismaz vienā no abiem šiem partiju reitingiem sasniedz 2%****. Kopumā tie būs desmit politiskie spēki.*

[..] *Pārējos LSM raidījumos paliek iepriekš noteiktie atlases kritēriji. Atsevišķos gadījumos (piemēram, "Kas notiek Latvijā?" interviju ciklam ar partiju premjerministra amata kandidātiem)* ***tos vairs nav iespējams pielāgot jaunākajiem reitingiem****, jo raidījumi un LTV programma ir saplānoti, un to nav iespējams mainīt.*

LSM darba atskaites punkts ir sabiedrības intereses. Priekšvēlēšanu laikā mūsu prioritāte ir sabiedrības tiesības iegūt daudzpusīgu informāciju par kandidātu sarakstiem, lai vēlēšanās var izdarīt informētu izvēli. Saskaņā ar likumu un tiesisko praksi LSM ir redakcionālas tiesības noteikt kritērijus dalībnieku atlasei priekšvēlēšanu raidījumiem. Mūsu pieeja ir vismaz reizi dot iespēju priekšvēlēšanu raidījumos piedalīties visu kandidātu sarakstu pārstāvjiem, bet lielāku uzmanību veltīt partijām, kurām ir lielāks sabiedrības atbalsts un līdz ar to lielākas izredzes nonākt pie varas un ietekmēt sabiedrības dzīvi.

LSM Redakcionālās padomes lemtais par sabiedriskās domas aptauju datu izmantošanu priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasē skaidri parāda ne tikai LSM elastību attiecībā uz šo datu izvēli, bet arī nosaka robežas, kādās iespējams mainīt sākotnēji noteiktos atlases kritērijus. Ombuds šajos lēmumos saskata noteiktu loģiku, kas ļauj atklāt objektīvus apsvērumus, kāpēc izvēlēti tieši šādi atlases kritēriji, nevis citi.

Pirmais šāds apsvērums ir sabiedriskās domas aptauju dati par vēlēšanu sarakstu popularitāti un ar tiem saistītais pieņēmums, ka sabiedrībai ir īpaša interese iegūt padziļinātu informāciju par tiem politiskajiem spēkiem, kuriem ir lielāks sabiedrības atbalsts un attiecīgi reālas iespējas pārvarēt

piecu procentu vēlēšanu barjeru, iegūt pārstāvniecību 15. Saeimā un piedalīties turpmākās valsts politikas veidošanā. Šāds pieņēmums ir racionāls, jo politisko spēku atbalsta līmenis var būt viens no netiešiem sabiedrības intereses rādītājiem.

Otrais apsvērums izriet no katra priekšvēlēšanu raidījuma specifikas – tā redakcionālās ieceres, plānotās satura struktūras un īstenošanai nepieciešamā laika un personāla resursiem. Atšķirīgs dalībnieku sastāvs dažādos LSM raidījumos pats par sevi nav uzskatāms par nekonsekvences pazīmi, ja šīs atšķirības ir izskaidrojamas ar konkrēto raidījumu saturisko ieceri un izvēlēto formātu. Proti, tie ir **atšķirīgi raidījumi** ar atšķirīgiem mērķiem un īstenošanas iespējām, tādēļ arī tajos plānotais dalībnieku skaits **var būt atšķirīgs**. Tas, ka vienā raidījumā paredzēta septiņu, citā – astoņu, vēl citā – deviņu, bet divos raidījumos – desmit populārāko vēlēšanu sarakstu pārstāvju dalība, var būt pamatots ar attiecīgā raidījuma saturisko ieceri, formātu un tā īstenošanai pieejamajiem resursiem.

Tādējādi ombuds secina, ka politisko spēku sabiedrības atbalsta rādītāji un konkrētā raidījuma redakcionālā iecere ir divas atšķirīgas, bet savstarpēji papildinošas apsvērumu grupas, kuras LSM var ņemt vērā, nosakot priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijus. Redakcionālie apsvērumi, kas izriet no raidījuma formāta, plānotā satura un tā īstenošanai nepieciešamajiem resursiem, ir tikpat nozīmīgi kā politisko spēku sabiedrības atbalsta rādītāji, jo tie nosaka, kādā veidā un apjomā iespējams īstenot konkrētā raidījuma ieceri.

Domājams, šajā jautājumā arī slēpjas domstarpību būtiskākais iemesls – atšķirīga izpratne par LSM redakcionāli veidoto priekšvēlēšanu raidījumu statusu un būtību.

Politisko spēku pārstāvji mēdz skatīt šos raidījumus kā **priekšvēlēšanu aģitācijas** iespēju. Ja Priekšvēlēšanu aģitācijas likums vēlēšanām pieteikto deputātu kandidātu sarakstiem paredz tiesības izmantot valsts nodrošināto bezmaksas raidlaiku priekšvēlēšanu aģitācijai, tad dalība LSM redakcionāli veidotajos priekšvēlēšanu raidījumos var tikt uztverta kā vēl viena šādas aģitācijas iespēja, kurā visiem vēlēšanām pieteikto deputātu kandidātu sarakstiem būtu jānodrošina vienādas iespējas.

Tomēr šāda izpratne neņem vērā būtisku atšķirību starp diviem pēc būtības atšķirīgiem regulējumiem. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 6. – 9. pantā regulētais valsts nodrošinātais bezmaksas raidlaiks ir paredzēts tam, lai politiskie spēki varētu izmantot noteiktu raidlaiku savas priekšvēlēšanu aģitācijas veikšanai. Savukārt šī likuma 10. panta trešā daļa regulē vēlēšanu sarakstu līdzdalību priekšvēlēšanu raidījumos sabiedriskā pasūtījuma ietvaros, paredzot to tiesības piedalīties šādos raidījumos **vismaz vienu reizi**, bet vienlaikus nosakot, ka elektroniskais

plašsaziņas līdzeklis pats izstrādā raidījumu norises kārtību, tostarp dalības kritērijus. Turklāt likuma 32. panta trešā daļa paredz, ka elektronisko plašsaziņas līdzekļu veidoti diskusiju raidījumi, ja par to veidošanu un izplatīšanu no aģitācijas veicēja netiek saņemta samaksa, nav uzskatāmi par priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu izvietošanu.

Tādējādi tas, ka politisko spēku pārstāvjiem par piedalīšanos LSM redakcionāli veidotajos raidījumos nav jāmaksā, vēl nenozīmē, ka šie raidījumi būtu pielīdzināmi valsts nodrošinātajam bezmaksas raidlaikam priekšvēlēšanu aģitācijai. Tie ir **redakcionāli veidoti raidījumi**, kuru saturu un norises kārtību nosaka ne tikai tiesiskais regulējums, bet arī konkrēti redakcionāli apsvērumi, kas izriet no raidījuma ieceres, formāta un žurnālistiskajiem uzdevumiem. Šie apsvērumi nav redakcionālas patvaļas izpausme, bet gan priekšnoteikums tam, lai raidījums sasniegtu savu iecerēto mērķi.

Atšķirība starp abiem raidījumu formātiem īpaši izpaužas politisko spēku pārstāvju iespējās ietekmēt raidījuma saturu un norisi. Izmantojot valsts nodrošināto bezmaksas raidlaiku, politiskais spēks pats veido un pauž savu aģitācijas vēstījumu likumā noteiktajā raidlaika ietvarā. Savukārt redakcionāli veidotā raidījumā politiskā spēka pārstāvja līdzdalība notiek atbilstoši redakcijas noteiktajai kārtībai: vēlēšanu saraksta pārstāvis piedalās raidījumā, kuram ir iepriekš noteikta tematika un struktūra, atbild uz raidījuma vadītāja uzdotajiem jautājumiem, ievēro noteikto izteikšanās laiku un rēķinās ar to, ka raidījuma vadītājs vada diskusiju, nosaka tās virzību un vajadzības gadījumā ierobežo vai pārtrauc dalībnieku izpausmes. Šāda rīcība nav uzskatāma par politisko spēku pārstāvju tiesību nepamatotu ierobežošanu, bet gan izriet no žurnālistiski veidota raidījuma būtības un nepieciešamības nodrošināt tā mērķim atbilstošu norisi.

Tādējādi ombuds secina, ka LSM redakcionāli veidoto priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritēriji balstās divās savstarpēji papildinošās apsvērumu grupās. Pirmkārt, tie ir apsvērumi par sabiedrības iespējamo lielāko interesi iegūt padziļinātu informāciju par tiem politiskajiem spēkiem, kuru sabiedrības atbalsta rādītāji liecina par iespējām pārvarēt piecu procentu vēlēšanu barjeru, iegūt pārstāvniecību Saeimā un piedalīties valsts politikas veidošanā. Otrkārt, tie ir apsvērumi, kas izriet no konkrētā raidījuma redakcionālās ieceres, formāta, plānotās satura struktūras un tā īstenošanai pieejamajiem resursiem.

Abu nosaukto apsvērumu kopums raksturo LSM redakcionālo lēmumu lietderību, un ombuds nesaskata pamatu secinājumam, ka šajos apsvērumos balstīti lēmumi, kas atspoguļojas LSM Kārtībā noteiktajā regulējumā, būtu pretrunā ar sabiedrības interesēm.

SEPLPL noteiktie sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipi paši par sevi neliedz LSM patstāvīgi pieņemt redakcionālus lēmumus par programmu un pakalpojumu plānošanu, tostarp **mainīt** iepriekš noteiktos raidījumu dalībnieku atlases principus. Tomēr šādām izmaiņām ir jābūt balstītām redakcionāli pamatotos apsvērumos un tās nedrīkst būt pretrunā sabiedrisko mediju darbības pamatprincipiem. Tāpat par izmaiņām ir savlaicīgi jāinformē gan auditorija, gan potenciālie raidījumu dalībnieki – šajā gadījumā vēlēšanu saraksti, izskaidrojot to iemeslus. Šāda informēšana ir būtiska, lai nodrošinātu atlases procesa caurskatāmību un nepieļautu, ka neizskaidrotas vai negaidītas izmaiņas mazina auditorijas un potenciālo dalībnieku uzticēšanos sabiedriskajam medijam.

Ombuds nekonstatē tiesiskus šķēršļus, kas liegtu LSM veikt izmaiņas iepriekš noteiktajos priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases principos, ja šādas izmaiņas ir redakcionāli pamatotas un atbilst sabiedrības interesēm. Konkrētajā gadījumā izmaiņu mērķis bija paplašināt, nevis sašaurināt to vēlēšanu sarakstu loku, kuriem ir iespēja piedalīties priekšvēlēšanu raidījumos.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 10. panta trešā daļa noteic: *Elektroniskais plašsaziņas līdzeklis nosaka priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtību, ietverot deputātu kandidātu līdzdalības kritērijus, un šo kārtību savlaicīgi publisko.*

Tā kā šajā likumā nav noteikts konkrēts termiņš, kurā šāda kārtība būtu publiskojami, ***savlaicīgums*** šajā gadījumā ir vērtējams, ņemot vērā konkrētās situācijas apstākļus. Ombuda ieskatā šajā izvērtējumā būtiski ir trīs savstarpēji saistīti aspekti:

1) rīcība bez vilcināšanās – vai lēmums pieņemts saprātīgā termiņā, pēc tam, kad radušies apstākļi, kas pamato nepieciešamību to pieņemt;
2) rīcības efektivitāte – vai lēmums pieņemts brīdī, kad tas vēl var sasniegt savu praktisko mērķi un ietekmēt attiecīgo situāciju;
3) rīcības aktualitāte – vai lēmums pieņemts laikā, kad tā pieņemšanu pamato konkrētās situācijas apstākļi.

Ombuda vērtējumā LSM lēmums paplašināt priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasei izmantojamo sabiedriskās domas aptauju datu periodu ir uzskatāms par savlaicīgu. Tas tika pieņemts, reaģējot uz aktuālajiem sabiedriskās domas aptauju rezultātiem, brīdī, kad izmaiņas vēl varēja praktiski ietekmēt priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasi un paplašināt sabiedrības iespējas iepazīties ar dažādu vēlēšanu sarakstu piedāvājumiem. Tādējādi LSM rīcība atbilda gan aktualitātes, gan efektivitātes, gan rīcības bez vilcināšanās apsvērumiem.

3. Par atšķirīgo priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases modeļu izmantošanas pietiekamo un pārbaudāmo pamatojumu

Šajā atzinumā iztirzātajā Administratīvās apgabaltiesas spriedumā ietvertās atziņas apstiprina, ka sabiedriskās domas aptauju rezultātu izmantošana priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasē pati par sevi nav pretrunā medija redakcionālajai rīcības brīvībai. Konkrētajā lietā tiesa atzina par pieļaujamu Latvijas Televīzijas izvēlēto pieeju, saskaņā ar kuru priekšvēlēšanu raidījumos tika iekļauti to politisko spēku pārstāvji, kuru pārstāvētie vēlēšanu saraksti sabiedriskās domas aptaujā bija sasnieguši vismaz divu procentu atbalstu. Vienlaikus spriedumā ietvertās atziņas neliedz LSM patstāvīgi izvēlēties, kādu aptauju un kāda perioda datus izmantot dalībnieku atlasei. Tomēr tas nenozīmē, ka jebkura šāda izvēle pati par sevi būtu pietiekami pamatota – tās pamatotība ir vērtējama saistībā ar konkrētā atlases modeļa mērķi un piemērošanas apstākļiem.

Ņemot vērā, ka sabiedriskās domas aptauju rezultāti atspoguļo atbalsta rādītājus noteiktā laika posmā un var mainīties no vienas aptaujas uz citu, LSM Redakcionālā padome 2026. gada 27. augustā lēma dalībnieku atlasē izmantot ne tikai viena mēneša aptaujas rezultātus, bet vērtēt vēlētāju atbalsta vēlēšanu sarakstiem tendences plašākā – divu mēnešu – periodā. Šāda pieeja varēja mazināt viena konkrēta mērījuma nejaušo svārstību ietekmi un vienlaikus paplašināt to vēlēšanu sarakstu loku, kuru pārstāvjiem bija iespēja piedalīties priekšvēlēšanu raidījumos.

Savukārt jautājums par sabiedriskās domas aptaujās balstīta atlases modeļa *pārbaudāmību* ir vērtējams, salīdzinot attiecīgajā atlases lēmumā izmantotos aptauju datus ar faktisko priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku sastāvu. Šāds salīdzinājums ļauj konstatēt, vai dalībnieku atlase ir veikta atbilstoši iepriekš noteiktajiem kritērijiem un vai konkrētajā raidījumā ir iekļauti tie vēlēšanu saraksti, kuri atbilstoši attiecīgajam atlases modelim bija iekļaujami[10].

Lai šāda pārbaude būtu objektīva, nepieciešams identificēt katram raidījumam piemēroto atlases modeli, tā pamatā izmantotos sabiedriskās domas aptauju datus, attiecīgo atbalsta slieksni un citus piemērotos nosacījumus. Ja kāda vēlēšanu saraksta pārstāvji, kuri atbilstoši aptauju datiem un

[10] Vienkāršākais veids šāda salīdzinājuma iegūšanai ir skatīt Eiropas interneta platformu "PolitPro", kas apkopo un sistematizē dažādu valstu (tostarp Latvijas) vēlēšanu aptauju rezultātus un partiju reitingus. Skat. izmantojot: https://politpro.eu/lv/latvija#velesanu-tendence.

Nedaudz darbietilpīgāk būtu skatīt aktuālo SKDS aptauju rezultātu publikācijas LSM ziņu portālā "LSM.lv", piemēram, izmantojot 2026. gada 25. septembrī publiskoto reitingu apkopojumu "Partiju reitingi septembrī: sarūk atbalsts «Progresīvajiem» un «Suverēnajai varai/Apvienībai Jaunlatvieši»; aug ZZS popularitāte (precizēts). Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/25.09.2026-partiju-reitingi-septembri-saruk-atbalsts-progresivajiem-un-suverenajai-varaiapvienibai-jaunlatviesi-aug-zzs-popularitate-precizets.a664770/.

Savukārt katra priekšvēlēšanu raidījuma dalībnieku sastāvu var konstatēt skatot katru raidījumu LSM raidījumu arhīvā "RePlay.lv". Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: https://replay.lsm.lv/lv/skaties/raidijumi?mtype=video.

noteiktajiem kritērijiem būtu iekļaujami dalībnieku sastāvā, tomēr nav tikuši uzaicināti, tad šāda atkāpe, ja vien tā nav saistīta ar konkrētā raidījuma redakcionālo ieceri un formātu, būtu uzskatāma par nepamatotu atkāpi no LSM Kārtībā noteiktajiem raidījumu dalībnieku atlases principiem.

4. Par viena privāta sabiedriskās domas pētījumu uzņēmuma datu faktisko ietekmi uz vēlēšanu sarakstu iespējām piedalīties LSM priekšvēlēšanu raidījumos

Ombuda rīcībā nav informācijas, ka kāda valsts pārvaldes iestāde vai institūcija veiktu regulārus sabiedriskās domas pētījumus par iedzīvotāju atbalstu politiskajām partijām vai attieksmi pret tām un publiskotu aktuālos partiju reitingus. Ombuds pieņem, ka arī valsts pārvaldes iestādes sabiedriskās domas izpētei izmanto privātu uzņēmumu pakalpojumus. Tādējādi *privāta* uzņēmuma veikto pētījumu izmantošana pati par sevi nav uzskatāma par problemātisku.

Pēc ombuda rīcībā esošās informācijas, LSM lēmums izmantot tieši SKDS datus bija saistīts ar to, ka SKDS bija vienīgais sabiedriskās domas pētījumu uzņēmums, kas varēja nodrošināt regulāras ikmēneša Latvijas iedzīvotāju omnibusa aptaujas visā priekšvēlēšanu periodā. Šādos apstākļos viena uzņēmuma datu izmantošana ir saprotama no praktiskās iespējamības un datu salīdzināmības viedokļa.

Vienlaikus jāņem vērā, ka, izmantojot viena uzņēmuma veikto aptauju rezultātus kā būtisku raidījuma dalībnieku atlases kritēriju, LSM piešķir šiem datiem ievērojamu ietekmi uz politisko spēku iespējām piedalīties sabiedriskā medija veidotajos priekšvēlēšanu raidījumos. Tomēr atbildība par šāda kritērija izvēli un tā piemērošanu ir LSM ziņā, nevis pētījumu uzņēmuma ziņā.

Sabiedriskās domas aptauju rezultāti var sniegt priekšstatu par iedzīvotāju pausto atbalstu politiskajiem spēkiem un līdz ar to kalpot par vienu no netiešiem sabiedrības intereses rādītājiem. Arī tad, ja pastāv statistiska sakarība starp aptaujās uzrādīto atbalstu un vēlēšanu rezultātiem, tas pats par sevi vēl nenozīmē, ka aptauju rezultāti pilnībā atspoguļo sabiedrības interesi par konkrēta politiskā spēka piedalīšanos LSM priekšvēlēšanu raidījumos. Tādēļ aptauju rezultātu izmantošanai ir racionāls pamatojums, taču tie nav uzskatāmi par vienīgo iespējamo sabiedrības intereses noteikšanas mērauklu.

Pastāv arī alternatīvas pieejas, kuras būtu apsveramas, pilnveidojot LSM priekšvēlēšanu raidījumu veidošanas un dalībnieku atlases principus:

- nodrošināt visiem deputātu kandidātu sarakstiem vienādas dalības iespējas **visos** LSM veidotajos priekšvēlēšanu raidījumos, neatkarīgi no to atbalsta līmeņa sabiedriskās domas aptaujās;
- atteikties no LSM veidotiem priekšvēlēšanu raidījumiem, sabiedriskā medija saturā

aprobežojoties ar Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā paredzētā bezmaksas raidlaika nodrošināšanu visiem vēlēšanu sarakstiem vienādā apmērā. Šāds risinājums, protams, ir pretrunā ar sabiedriskā medija misiju un tam sabiedriskajā pasākumā noteiktajiem uzdevumiem;

- izmantot kombinētu atlases modeli, kurā līdzās kvantitatīviem rādītājiem, piemēram, sabiedriskās domas aptauju rezultātiem, tiktu ņemti vērā arī kvalitatīvi kritēriji, kas saistīti ar raidījuma mērķi, tematiku un sabiedrības interesēm.

Neviena no šīm pieejām pati par sevi nav uzskatāma par vienīgo pareizo risinājumu. Katrai no tām ir priekšrocības un ierobežojumi, kas būtu izvērtējami, ņemot vērā LSM sabiedrisko uzdevumu, redakcionālo neatkarību, pieejamos resursus un nepieciešamību nodrošināt sabiedrībai daudzveidīgu un kvalitatīvu informāciju par vēlēšanām un tajās iesaistītajiem politiskajiem spēkiem.

5. Par SKDS reitingu izmantošanas radītajām priekšrocībām jau politiski nostiprinātiem spēkiem

Ombuds piekrīt, ka SKDS reitingu izmantošana deputātu kandidātu sarakstu atlasei var radīt priekšrocības *politiski nostiprinātiem* un *sabiedrībā jau atpazīstamiem politiskajiem spēkiem*. Šāda iespējamība ir saistīta ar pieņēmumu, ka politiskā spēka atpazīstamība, līdzšinējā darbība un sabiedrībā izveidojusies reputācija var ietekmēt arī iedzīvotāju pausto atbalstu sabiedriskās domas aptaujās. Lai gan ombuda rīcībā nav datu, kas ļautu šo sakarību konkrētajā gadījumā apstiprināt, tās iespējamība ir racionāli pieļaujama.

Tomēr no tā vien, ka *politiski nostiprinātiem spēkiem* var būt priekšrocības, vēl neizriet, ka šīs priekšrocības ir *nepamatotas*. Sabiedrības attieksme pret politisko spēku veidojas arī tā līdzšinējās darbības, publiski pausto nostāju un pieņemto lēmumu ietekmē. Turklāt atpazīstamība var radīt ne tikai lielāku atbalstu, bet arī lielāku noraidījumu. Tādējādi ilgstoši pastāvošai un sabiedriski aktīvai politiskajai partijai var būt gan lielākas iespējas iegūt sabiedrības atbalstu, gan lielāks risks saskarties ar negatīvu sabiedrības vērtējumu salīdzinājumā ar jaundibinātu vai vēlēšanu starplaikā mazāk aktīvu politisko spēku.

No vienas puses, šāda situācija tiešām var apgrūtināt jaundibinātu vai līdz šim mazāk aktīvu politisko spēku iespējas iegūt sabiedrības uzmanību un piedalīties LSM priekšvēlēšanu raidījumos. No otras puses, politiskā spēka atbalsta līmenis var raksturot arī sabiedrības vērtējumu par tā līdzšinējo darbību. Šādā nozīmē reitingu izmantošana raidījumu dalībnieku atlasei var būt stimuls politiskajiem spēkiem uzturēt pastāvīgu saikni ar sabiedrību un savu politisko darbību neierobežot

tikai ar priekšvēlēšanu kampaņas periodu.

6. Par pašpastiprinošu efektu

Iepriekšējā atzinuma sadaļā sniegtie apsvērumi ļauj labāk izprast politiskā procesa un mediju satura savstarpējo mijiedarbību un cirkularitāti. Vienlaikus ir jāņem vērā, ka politiskā spēka *atpazīstamības*, *popularitātes* un iespēju iekļūt medija saturā savstarpējā saistība ne vienmēr ir lineāra un nav reducējama uz vienvirziena cēloņsakarību un monokauzalitāti.

Politiskā spēka *atpazīstamība* raksturo to, cik lielā mērā sabiedrība ir informēta par konkrēto politisko spēku – tā nosaukumu, līderiem, mērķiem un darbību. Atpazīstamība var veicināt pozitīvas sabiedrības attieksmes jeb *popularitātes* veidošanos un palielināt potenciālo vēlētāju atbalstu. Tomēr tā var veicināt arī negatīvu attieksmi jeb antipātiju. Klātbūtne medijos ir viens no būtiskiem faktoriem, kas sekmē politiskā spēka *atpazīstamību*, taču pati par sevi negarantē tā *popularitāti*, jo atpazīstamību var veicināt arī negatīva publicitāte.

Savukārt politiskā spēka *mediālo klātbūtni* nosaka ne tikai tā *atpazīstamība* un sabiedrības attieksme pret to jeb *popularitāte*, bet arī politiskā spēka *aktualitāte* – tā iesaiste sabiedriski nozīmīgos notikumos vai sabiedriski nozīmīgu jautājumu aktualizēšana. Tādējādi veidojas savstarpēji mijiedarbīgs process: politiskā spēka darbība un aktualizētie jautājumi var palielināt medija interesi par to un secīgi tā klātbūtni medijos, kas savukārt veicina atpazīstamību un var ietekmēt sabiedrības attieksmi pret šo politisko spēku – gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē. Iegūtā atpazīstamība un sabiedrības attieksme savukārt var ietekmēt turpmāko mediju interesi par šo politisko spēku, pastiprinot tā klātbūtni medija saturā.

Tomēr politiskā spēka *atpazīstamība* un *popularitāte* nav pašpietiekami vai noteicoši kritēriji mediju interesei par to. Būtisks apsvērums, kā jau tika minēts iepriekš, ir arī politiskā spēka darbības un aktualizēto jautājumu sabiedriskā nozīmība. Tāpēc diskusijā par to, kas nosaka politiskā spēka iekļaušanu medija saturā – jau pastāvošā sabiedrības interese par šo spēku vai, gluži pretēji, mediju ietekmē veidojusies atpazīstamība un sabiedrības attieksme – jāņem vērā, ka abi procesi var pastāvēt vienlaikus un savstarpēji mijiedarboties. Šo attiecību raksturošanai tādēļ nav pietiekami ar vienvirziena cēloņsakarības pieņēmumu, precīzāk būtu runāt par savstarpēji saistītu un kontekstuāli mainīgu mijiedarbību.

Medija uzdevums nav savā saturā reprezentēt tikai "populāro" politisko spēku dienaskārtību, jo šāda pieeja var nostiprināt šo spēku jau pastāvošās atpazīstamības un popularitātes priekšrocības, tādējādi apgrūtinot mazāk atpazīstamu vai jaunu politisko spēku iespējas sasniegt vēlētājus. Vienlaikus medija uzdevums nav arī nodrošināt visiem politiskajiem spēkiem vienādu redzamību

neatkarīgi no to darbības un aktualizēto jautājumu sabiedriskās nozīmības, jo šāda pieeja var radīt nepietiekami diferencētu priekšstatu par sabiedrībai būtiskajām aktualitātēm.

Tas, ka kāda politiskā spēka aktualizētais jautājums nekļūst par būtisku sabiedrības dienaskārtības daļu, pats par sevi vēl neliecina par mediju nepietiekamu uzmanību vai redakcionālu nevēlēšanos šo jautājumu aktualizēt. Iespējams, attiecīgā tēma sabiedrībai šķiet mazāk nozīmīga vai arī to dienaskārtībā izkonkurē citu politisko spēku piedāvātie jautājumi. Savukārt politiskā spēka spēja aktualizēt kādu jautājumu vēl nenozīmē, ka tas ir sabiedriski nozīmīgs vai ka medijam tas obligāti jāiekļauj savā saturā. Šajā kontekstā ir būtiski nošķirt politiskā spēka dienaskārtību no sabiedrības dienaskārtības, kā arī vērtēt, vai konkrētais jautājums atbilst sabiedrības informācijas vajadzībām un sabiedriskā medija uzdevumam nodrošināt daudzveidīgu, kvalitatīvu un sabiedriski nozīmīgu informāciju.

7. Par iespējām sasniegt LSM redakcionālos un formātu mērķus ar politisko konkurenci mazāk ierobežojošiem līdzekļiem

Ja pieņem, ka LSM leģitīmie mērķi priekšvēlēšanu radījumu dalībnieku atlases kritēriju noteikšanai bija: 1) diskusiju saturiskas kvalitātes un viedokļu apmaiņu jēgpilnuma nodrošināšana; 2) raidījuma dalībnieku skaita ierobežošana, lai katram dalībniekam būtu pietiekami daudz laika savu argumentu izklāstam; 3) raidījuma dinamikas un skatītājiem uztveramas diskusijas nodrošināšana; 4) lielākas uzmanības veltīšana politiskajiem spēkiem ar būtisku sabiedrības atbalstu; 5) samērīga raidījumu ilguma un formāta īstenošanas nodrošināšana, tad izvēlētais risinājums, kā tas ir noteikts LSM kārtībā, ombuda ieskatā ir šiem mērķiem atbilstošs.

Vērtējot, vai šādus redakcionālos un formātu mērķus bija iespējams sasniegt arī ar politisko konkurenci mazāk ierobežojošiem līdzekļiem (piemēram, aicinot piedalīties katrā raidījumā visu 14 vēlēšanu sarakstu pārstāvjus), vienlaikus saglabājot raidījumu profesionālo kvalitāti un redakcionālo neatkarību, ir jāizvērtē, vai izvēlētais kritērijs – 2% atbalsta slieksnis ir bijis nepieciešams attiecīgo mērķu sasniegšanai. Proti, vai diskusiju saturisko kvalitāti, dalībnieku argumentācijas iespējas un raidījuma formāta īstenošanas nosacījumus bija iespējams nodrošināt, izmantojot citus dalībnieku atlases vai raidījumu veidošanas risinājumus.

Piemēram, viens no iespējamiem risinājumiem varētu būt bijis kopējā priekšvēlēšanu raidījumu ciklu skaita būtiska samazināšana, tā vietā nodrošinot mazāku skaitu raidījumu ciklu apjomu, kuros būtu pārstāvēti visi vēlēšanu saraksti (līdzīgi, kā tas tika nodrošināts televīzijas programmas "LTV1" raidījumu ciklā "Kas notiek Latvijā?" un radio programmas "LR1" raidījumu ciklā "Krustpunktā").

Cits iespējamais risinājums, piemēram, būtu izmantot vairākus savstarpēji papildinošus atlases kritērijus, vērtējot ne tikai politiskā spēka vēlētāju atbalstu sabiedriskās domas aptaujās, bet arī tā aktualizēto tēmu un jautājumu sabiedrisko nozīmību. Vienlaikus jāņem vērā, ka kvantitatīvu kritēriju aizstāšana vai papildināšana ar kvalitatīviem kritērijiem pati par sevi nenovērš subjektivitātes risku (ja nav skaidri definēti un atbilstoši piemēroti), bet pat palielina to.

Vērtējot alternatīvus risinājumus, nav pietiekami konstatēt, ka tie teorētiski ir iespējami. Būtu jānoskaidro, vai tie konkrētajos apstākļos ļautu sasniegt LSM izvirzītos profesionālos un redakcionālos mērķus līdzvērtīgi efektīvi, vienlaikus mazāk ierobežojot politisko spēku iespējas piedalīties priekšvēlēšanu diskusijās. Tādējādi alternatīvu risinājumu izvērtējumā būtiska nozīme ir ne tikai to iespējamībai, bet arī praktiskajai īstenojamībai un ietekmei uz raidījumu kvalitāti.

Savukārt, saglabājot līdzšinējo vismaz 2 % slieksni priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasē, šā kritērija nepieciešamības pamatojumam būtu jāizriet ne tikai no apsvēruma par ierobežotu raidījuma ilgumu vai dalībnieku skaitu, bet arī no izvērtējuma, **kāpēc konkrētajā raidījuma formātā mazāk ierobežojoši risinājumi nebūtu bijuši līdzvērtīgi efektīvi**.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

atzīst:

[6] Ombuds neatzīst, ka LSM, izstrādājot un apstiprinot Priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtību pirms 15. Saeimas vēlēšanām, kurā noteikti konkrētie kritēriji priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasei, nebūtu ievērojis tā darbības misiju kalpot Latvijas sabiedrības interesēm un Redakcionālo vadlīniju 1.2. punktā noteikto sabiedrības interešu principu.

Redakcionālo vadlīniju 1.2. punkts paredz, ka LSM misija ir strādāt sabiedrības interesēs, nodrošinot patiesu informāciju par sabiedrības dzīvi ietekmējošiem lēmumiem, procesiem un notikumiem, uzraugot politisko, ekonomisko un tiesu varu, kā arī izzinot dažādu sabiedrības grupu intereses un nodrošinot platformu tām būtisku jautājumu apspriešanai. LSM uzdevums ir arī veicināt viedokļu daudzveidību un sabiedriski nozīmīgas diskusijas, kas palīdz cilvēkiem veidot savus uzskatus un pieņemt lēmumus.

Priekšvēlēšanu periodā šis princips īpaši izpaužas LSM pienākumā nodrošināt sabiedrībai iespēju iegūt daudzpusīgu un kvalitatīvu informāciju par politiskajiem spēkiem, to piedāvājumiem, nostājām un iespējamo ietekmi uz sabiedrības dzīvi. Šādas informācijas nozīmīgums nav nosakāms tikai pēc konkrētā politiskā spēka atbalsta līmeņa sabiedriskās domas aptaujās. Atbalsta rādītāji var liecināt par sabiedrības interesi par politisko spēku un tā iespējamo lomu turpmākajos

politiskajos procesos, taču tie nav pilnīgs sabiedrības informatīvo interešu atspoguļojums.

Kā norādīts iepriekš, politiskā spēka atpazīstamība, sabiedrības attieksme pret to un tā klātbūtne medijos ir savstarpēji saistīti un var viens otru ietekmēt. Tādēļ, izmantojot sabiedriskās domas aptauju rezultātus kā būtisku vai izšķirošu dalībnieku atlases kritēriju, pastāv risks, ka jau atpazīstamāku un medijos vairāk pārstāvētu politisko spēku priekšrocības tiek vēl vairāk nostiprinātas. Šāda pieeja var ierobežot sabiedrības iespējas iepazīt jaunus vai mazāk atpazīstamus politiskos spēkus un to piedāvātās alternatīvas, pat ja to aktualizētie jautājumi ir sabiedriski nozīmīgi.

Vienlaikus sabiedrības intereses neprasa nodrošināt visiem politiskajiem spēkiem vienādu redzamību neatkarīgi no to darbības, aktualizētajiem jautājumiem un konkrētā raidījuma ieceres. LSM ir tiesības piešķirt lielāku uzmanību politiskajiem spēkiem, kuru darbība, nostāja vai piedāvājumi konkrētajā politiskajā un sabiedriskajā kontekstā ir īpaši nozīmīgi. Arī sabiedrības atbalsta līmenis var būt viens no šādas nozīmības izvērtēšanas apsvērumiem. Tomēr tas nevar automātiski aizstāt izvērtējumu par konkrēto jautājumu sabiedrisko nozīmību un sabiedrības vajadzību saņemt informāciju par dažādiem politiskajiem piedāvājumiem.

Šajā kontekstā būtiska ir arī atšķirība starp politisko spēku dienaskārtību un sabiedrības dienaskārtību. Tas, ka politiskais spēks aktualizē kādu jautājumu, pats par sevi nenozīmē, ka šis jautājums ir sabiedriski nozīmīgs vai, ka LSM obligāti tas jāiekļauj savā saturā. Savukārt tas, ka kāds politiskais spēks nav plaši pārstāvēts sabiedriskās domas aptaujās, pats par sevi nenozīmē, ka tā nostāja vai aktualizētie jautājumi nav sabiedrībai nozīmīgi. LSM redakcionālajā izvērtējumā ir jāņem vērā ne tikai jau pastāvošā sabiedrības interese, bet arī sabiedrības tiesības iegūt informāciju, kas ļautu tai iepazīt un izvērtēt dažādas politiskās alternatīvas.

Tādējādi sabiedrības interešu princips neprasa LSM atteikties no sabiedriskās domas aptauju izmantošanas vai no politisko spēku diferencētas atlases. Tas gan prasa, lai šādas atlases rezultātā sabiedrībai piedāvātais saturs nepamatoti neatspoguļotu tikai jau pastāvošo politisko spēku popularitātes un atpazīstamības sadalījumu, bet dotu iespēju iepazīt arī citus sabiedriski nozīmīgus viedokļus un politiskos piedāvājumus.

[7] Ombuds neatzīst, ka LSM Kārtībā noteiktā sabiedriskās domas aptauju datu izmantošana priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasei būtu pretrunā ar Redakcionālajās vadlīnijās nostiprināto viedokļu daudzveidības principu.

Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā noteiktais viedokļu daudzveidības princips paredz LSM pienākumu atspoguļot dažādu sabiedrības grupu viedokļus, tostarp tādus, kas kādai sabiedrības

daļai varētu šķist nepieņemami, kā arī, veidojot saturu par konkrētu tematu, iekļaut tajā tematam nozīmīgus, atbilstošus un kompetentus viedokļus.

No šīs prasības neizriet LSM pienākums visiem politiskajiem spēkiem nodrošināt vienādas iespējas piedalīties katrā priekšvēlēšanu raidījumā vai visiem viedokļiem piešķirt vienādu raidlaiku. Viedokļu daudzveidība nav pielīdzināma mehāniskai visu politisko spēku vienādai pārstāvībai LSM saturā. Kā tas izriet arī no Redakcionālo vadlīniju 2.6. punkta, LSM, veidojot saturu, ņem vērā plašāku kritēriju loku, tostarp konkrētā temata nozīmīgumu, dažādu argumentu atbilstību un raidījuma žanra un formāta robežas. Tādējādi LSM var patstāvīgi noteikt priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlases kritērijus, ņemot vērā politisko spēku atbalsta līmeni un raidījuma ieceri. Tomēr viedokļu daudzveidība ietver arī mazāk atbalstītu politisko spēku nostājas, ja tās ir nozīmīgas apspriežamajam jautājumam. Vienlaikus nav pamata uzskatīt, ka ikviena politiskā spēka vēlme piedalīties konkrētā raidījumā pati par sevi rada pienākumu LSM nodrošināt šādu iespēju. Būtiski ir tas, vai attiecīgā politiskā spēka pārstāvja viedoklis ir nozīmīgs konkrētā raidījuma tematam un vai tā neiekļaušana būtiski sašaurina sabiedrībai piedāvāto argumentu un skatījumu spektru.

Līdz ar to, vērtējot LSM izvēlēto atlases modeli atbilstoši viedokļu daudzveidības principam, būtiski ir nevis tas, vai visiem vēlēšanu sarakstiem tika nodrošinātas vienādas dalības iespējas, bet gan tas, vai izvēlētais modelis un tā piemērošana ļāva priekšvēlēšanu saturā atspoguļot tematiem nozīmīgus, atbilstošus un kompetentus viedokļus un neradīja nepamatotus šķēršļus būtisku politisko alternatīvu nonākšanai sabiedrības uzmanības lokā.

LSM Kārtībā paredzētā atšķirīgā dalībnieku atlase dažādos raidījumos pati par sevi nav atzīstama par profesionālās ētikas pārkāpumu, ciktāl visiem kandidātu sarakstiem ir nodrošināta vismaz viena līdzvērtīga iespēja piedalīties priekšvēlēšanu saturā, un atlases kritēriji tiek piemēroti konsekventi, pārskatāmi un bez redakcionālas patvaļas.

Vienlaikus ombuds norāda, ka, lai stiprinātu izvēlētās pieejas dalībnieku atlasei profesionālo pamatojumu un auditorijas uzticēšanos, LSM turpmāk pirms šādu kritēriju piemērošanas būtu vēlams plašāk izskaidrot to redakcionālo loģiku, metodoloģiskos ierobežojumus un robežsituāciju risināšanas principus un iespējas.

LSM Redakcionālās padomes lēmums iespēju robežās ņemt vērā arī jaunākus sabiedriskās domas aptaujas datus un iespēju robežās paplašināt atsevišķu priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku loku, apliecina elastīgu, aktuālās sabiedrības interesēs balstītu pieeju.

[8] Ombuds neatzīst, ka LSM Kārtībā noteiktā sabiedriskās domas aptauju datu izmantošana priekšvēlēšanu raidījumu dalībnieku atlasei būtu pretrunā ar Redakcionālajās vadlīnijās nostiprināto politiskās neietekmējamības principu.

Redakcionālo vadlīniju 2.6. punkts uzsver, ka politiskā neietekmējamība ir viena no LSM pamatvērtībām un ka žurnālists nedrīkst pārstāvēt kādas politiskās partijas intereses. Vienlaikus šis punkts skaidri paredz, ka LSM nav pienākuma visām partijām veltīt vienādu raidlaiku vai nodrošināt mehānisku līdzsvaru starp pretējiem viedokļiem. Veidojot saturu, žurnālisti ņem vērā plašāku kritēriju loku, tostarp konkrētajam tematam nozīmīgos argumentus un raidījuma žanra un formāta robežas.

No minētā izriet, ka politiskā neitralitāte nav pielīdzināma visu politisko spēku vienādai pārstāvībai vai vienādam raidlaikam. LSM redakcionālā neatkarība ietver tiesības patstāvīgi noteikt priekšvēlēšanu raidījumu formātus, tematiku, dalībnieku skaitu un atlases principus, kā arī pieņemt lēmumus par to, kuri politiskie spēki konkrētajā raidījumā un kontekstā ir pārstāvami. Šādu lēmumu pieņemšana pati par sevi nenozīmē kāda politiskā spēka interešu pārstāvību vai politisku neitralitāti pārkāpjošu rīcību.

Tomēr politiskā neietekmējamība nav vērtējama tikai pēc tā, vai LSM lēmumu pieņemšanā ir konstatējama tieša politiska iejaukšanās vai kāda politiskā spēka interešu pārstāvība. No profesionālās neatkarības viedokļa būtiski ir arī tas, lai dalībnieku atlases kritēriji būtu noteikti un piemēroti, balstoties profesionālos un redakcionālos apsvērumos, nevis radītu nepamatotas priekšrocības vai ierobežojumus atsevišķiem politiskajiem spēkiem.

Šajā ziņā sabiedriskās domas aptauju rezultātu izmantošana pati par sevi nav pretrunā politiskās neitralitātes principam. Tā var būt viens no objektīvi pārbaudāmiem apsvērumiem, pēc kuriem LSM nosaka politisko spēku pārstāvību konkrētos raidījumos. Tomēr arī kvantitatīvs kritērijs automātiski nekļūst par politiski neitrālu un profesionāli pamatotu kritēriju tikai tādēļ, ka tas izteikts skaitliski. Ir jāvērtē arī tā izvēles pamatojums, datu avota un perioda piemērotība, sliekšņa noteikšanas loģika, kritērija konsekventa piemērošana un tā faktiskā ietekme uz politisko spēku iespējām piedalīties LSM veidotajā saturā.

Tādēļ LSM pienākums ir ne tikai saglabāt neatkarību no politisko spēku ietekmes, bet arī nodrošināt, lai tā redakcionālie lēmumi būtu profesionāli pamatoti un neradītu šaubas par nevienlīdzīgu vai selektīvu attieksmi pret politiskajiem spēkiem. Vienlaikus šādas šaubas pašas par sevi vēl nepierāda politisku ietekmējamību vai politiskās neitralitātes pārkāpumu. To izvērtēšanā ir jāņem vērā konkrētie lēmumu pieņemšanas apstākļi, atlases kritēriju saturs un to

piemērošanas rezultāti.

Izvērtējot atzīto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

iesaka:

[9] Turpmāk izstrādājot un pilnveidojot LSM darbību regulējošos dokumentus, ombuds aicina tajos ne tikai formulēt medijam saistošos principus un prasības, bet arī sniegt to izvērstu skaidrojumu un pamatojumu. Proti, skaidrot katra principa vai prasības jēgu, mērķi, nozīmi un piemērošanas situācijas. Šāda pieeja veicinātu vienotu principu un prasību izpratni un to konsekventu piemērošanu LSM profesionālajā darbībā. Vienlaikus tā ļautu sabiedrībai labāk izprast ne vien to, kādi noteikumi medijam jāievēro, bet arī to, kādēļ tie ir nepieciešami un kādas sabiedrības intereses tie aizsargā.

Ombuds apzinās, ka LSM redakcionālās ieceres un priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtības galīgo redakciju ir iespējams izstrādāt vien pēc deputātu kandidātu sarakstu iesniegšanas termiņa noslēguma Centrālajā vēlēšanu komisijā. Tomēr ombuds aicina, nostiprinot labas pārvaldības praksi un veicinot sabiedrības līdzdalību sabiedriskā medija pašregulācijas procesā, iespēju robežās publiskot priekšvēlēšanu raidījumu norises kārtības pamatnostādnes jau pirms priekšvēlēšanu aģitācijas perioda sākuma. Tas dotu iespēju savlaicīgi identificēt un publiski apspriest būtiskākos ar paredzēto kārtību saistītos jautājumus, kā arī ļautu LSM nepieciešamības gadījumā pilnveidot iecerēto pieeju pirms kārtības apstiprināšanas. Šāda pieeja sekmētu pašregulācijas dokumentu izstrādes procesa atklātību un pārskatāmību, veicinātu regulējuma paredzamību un stiprinātu sabiedrības uzticēšanos LSM redakcionālajiem lēmumiem.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas
līdzekļu ombuds (*paraksts*)* **Edmunds Apsalons**

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU